

Centar za demokratiju
i ljudska prava

Center for Democracy
and Human Rights

Bulevar Džordža Vašingtona 51, 348
81000 Podgorica, Crna Gora
tel: ++382 20 234 114, fax: ++382 20 234 368
e-mail: info@cedem.me, www.cedem.me

NEWSLETTER

Broj 37 • Avgust – Oktobar 2012.

MONITORING PRAVOSUDNOG SISTEMA CRNE GORE

FINALNI IZVJEŠTAJ O MONITORINGU SUĐENJA ZA PERIOD 1. APRIL 2011 - 31. JUL 2012.

Predgovor

Reforma pravosuđa nesumnjivo predstavlja jedan od najvažnijih političkih, pravnih i društvenih zadataka Crne Gore. Bez efikasnog pravosudnog sistema, nije moguće uspostaviti potpunu vladavinu prava, niti sprovesti potrebne ekonomske reforme. Osim toga, uspješnost ove reforme čini *conditio sine qua non* pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji. Praćenje/monitoring zakonodavne i sudske prakse predstavlja jedan od načina na koji se može doprinijeti uspješnijim reformama i bržem ispunjavanju uslova za članstvo u EU.

Izveštaj koji je pred Vama predstavlja ključni rezultat projekta „Monitoring pravosudnog sistema Crne Gore“ koji ima za cilj da podstakne izgradnju odgovornog, efikasnog i transparentnog pravosuđa u Crnoj Gori. Projekat je finansiran od strane Evropske unije, posredstvom Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori. Polazeći od toga da je funkcija suđenja, kao primjena prava na konkretan slučaj, po prirodi stvari središte koncepta reforme pravosuđa, monitoringom je bilo obuhvaćeno više od stotinu krivičnih postupaka vođenih pred crnogorskim sudovima u proteklih šesnaest mjeseci. Opredijelili smo se upravo za krivično zakonodavstvo, jer njegova primjena ilustruje gotovo sve izazove i ograničenja reformskog procesa i otvara rješavanje nekih od ključnih pitanja koja treba da dovedu do ostvarivanja vidljivih rezultata u pravosuđu.

Imajući u vidu složenost i broj posmatranih predmeta, dinamiku rada sudova, te okolnosti pod kojima se odvija primjena prava, zadatak praćenja suđenja nije bilo jednostavno podvesti pod jedinstvenu metodologiju, a

posebno obezbijediti da se istim ne zadire u nezavisnost sudstva. Pri tome smo se rukovodili činjenicom da se uloga civilnog društva u monitoringu suđenja može posmatrati samo u sklopu procesnih pravila, a da se posmatrani predmeti mogu komentarisati jedino po njihovoj pravosnažnosti. Međutim, posmatranjem pojedinačnih predmeta može se steći određena slika o indikatorima pravičnog suđenja i funkcionisanju pravosudnog sistema, tim prije što primjena zakona mora biti utemeljena na načelu vladavine prava i primjerena legitimnim očekivanjima stranaka na koje se zakoni primenjuju. U tom smislu i naizgled benigna povreda procesnih pravila može podstaći osjećaj pravne nesigurnosti kod stranaka i doprinijeti negativnoj percepciji o radu sudova.

Ovaj Izveštaj je nastao sa ciljem da se identifikuju osnovni problemi i izazovi u vezi sa primjenom inoviranog krivično-pravnog zakonodavstva. Pored eventualnog ukazivanja na pristranost ili korupciju, koje je danas najučestaliji vid komentaranja sudskih postupaka u javnom diskursu, naš cilj je bio da pažnju javnosti usmjerimo i na druga, jednako važna pitanja, poput materijalno-tehničke opremljenosti sudova i odgovornosti drugih aktera za kvalitet suđenja. Izveštaj sadrži i preporuke koje se odnose na određene promjene zakonodavnog okvira, ali i prakse njegovog sprovođenja, koje smatramo potrebnim kako bi proklamovana pravosudna reforma bila izvoriste stabilne i prosperitetne društvene zajednice.

*Mr Nenad Koprivica, izvršni direktor, CEDEM
Biljana Braithwaite, direktorka projekta, AIRE Centar*

Uvod

U proteklih petnaest godina, Crna Gora je preduzela značajne napore na planu reforme pravosudnog sistema. Poslednja sveobuhvatna reforma iz 1999-2000. godine, imala je za cilj da se uprava i lokalna samouprava transformišu u servis građana; da nezavisno pravosuđe bude garant vladavine prava, te da ova dva segmenta, zajedno sa zakonodavnom vlašću, budu efektivan i efikasan pravni i organizacioni okvir za ekonomske, socijalne i druge procese u Crnoj Gori. Reforma koja je započeta 2000. godine, intenzivirana je nakon obnove državne nezavisnosti 2006. godine. Ustavom iz 2007. godine ojačana je nezavisna pozicija sudstva i državnog tužilaštva. Usvojena je Strategija reforme pravosuđa 2007-2012 sa Akcionim planom za njenu implementaciju, kao i brojne zakonske izmjene koje su se odnosile na institucionalno uređenje pravosudnog sistema, međusobne odnose i ovlašćenja nosilaca funkcija u pravosuđu. Osnovni organizacioni propis u dijelu pravosuđa koji je donijet 2002. godine i koji je sa određenim izmjenama i sada na snazi je Zakon o sudovima. Osim toga, donijeti su i Zakon o Sudskom savjetu i Zakon o krivičnom postupku, kao i nekoliko novela Krivičnog zakonika.

Uprkos preduzetim naporima, planirani dometi reforme nisu u potpunosti ostvareni, što je konstatovano i u Izvještajima o napretku Evropske komisije za 2008. i 2009. godinu, Mišljenju Evropske komisije o zahtjevu Crne Gore za članstvo u Evropskoj uniji i Izvještajima monitoring misije Savjeta Evrope. Naime, sistem finansiranja sudova je i dalje pod velikim uticajem izvršnih i zakonodavnih organa; uslovi u kojima sudovi i sudije rade objektivno nijesu takvi da garantuju nezavisnu poziciju što dovodi do odliva sudijskog kadra u druge profesije, dok sistem permanentne obuke novih kadrova, posebno u odnosu na nove propise, nije razvijen. Osim toga, pravosuđe u Crnoj Gori se suočava sa veoma ozbiljnim izazovima, kao što su organizovani kriminal, korupcija, terorizam i ratni zločini, ali i neriješeni socijalni problemi i narastajuća ekonomska kriza.

Sa druge strane, stanje u pravosuđu nikada ranije nije okupiralo toliko prostora u javnim

medijima, niti je interes međunarodne i domaće javnosti za probleme primjene prava bio toliko intenzivan. Dodatna potpora za takve ocjene ogleđa se i u činjenici da se pravosuđe sve češće nalazi na meti otvorenih napada i kritika, ali i drugih, suptilnijih uplitanja u njegovu nezavisnost. Uprkos nominalnom zalaganju za reformu pravosuđa, interesi političkih stranaka nerijetko su u sukobu sa pozicijom nezavisnog pravosuđa. Partije često djeluju na način kojim se osporava ustavno načelo podjele vlasti, a autonomija sudske vlasti dovodi u pitanje. Posebno zabrinjavajuća je i nemogućnost postizanja političkog konsenzusa oko neophodnih ustavno-pravnih promjena koje treba da doprinesu jačanju nezavisne pozicije sudstva u odnosu na druge grane vlasti. Iako uticaj civilnog sektora raste, što se ogleđa u broju krivičnih prijava podnijetih od strane NVO, te reakcijama sudova i tužilaštava na inicijative za krivično gonjenje, uticaj civilnog sektora još uvijek nije takav da može bitnije uticati na rješavanje naprijed navedenih problema. Naime, na društvenoj sceni nedostaju osposobljena nepartijska tijela ili nevladine organizacije koje bi u kontinuitetu radile na afirmaciji nezavisnog pravosuđa i imale kapaciteta da prate stanje u pravosuđu; predlažu reformske projekte i učestvuju u izradi relevantnih propisa.

Navedeni nedostaci u funkcionisanju pravosudnog sistema svakako sežu dalje u prošlost i mogu se tražiti u zaostavštini nekadašnjeg birokratsko-hijerarhijskog modela uređenja pravosuđa, ali i u političko-pravnim previranjima koja su obilježila razvoj demokratije u regionu. U takvoj konstelaciji odnosa, pravosuđe nije imalo uticaj koji mu pripada, jer se većina društvenih problema rješavala izvan institucija sistema, kroz partijske mehanizme i druge vaninstitucionalne kanale. Nasleđe velikog broja neriješenih predmeta; ratno i pararatno stanje u okruženju koje je uzrokovalo institucionalnu krizu i uticalo na kvalitet i efikasnost pravosuđa, kao i nastojanje da se u uslovima djelovanja više centara moći, uspostavi autonoman pravosudni legitimitet, samo su neki od činilaca koji su presudno uticali na ostvarene rezultate.

Polazeći od navedenog, može se konstatovati da reforma pravosuđa u Crnoj Gori nikada nije bila dinamičnija, a zadatak sudije kao pojedinca

kojem je povjereno ovlaštenje da sudi (*iurisdictio est etiam iudicis dandi licentia*) i obezbijedi garancije za zakonito i pravično suđenje, kompleksniji. I nedavna odluka Evropske unije da se pregovori otvore i zatvore poglavljima 23 i 24, naglašava koliko je reforma pravnog sistema važna za pristupanje Crne Gore Evropskoj uniji. Zbog toga praćenje suđenja predstavlja poseban izazov ne samo za kreatore politika u pravosuđu i nosioce funkcija u pravosuđu, već i za druge društvene aktere, prevashodno medije i organizacije civilnog društva koje se bave demokratizacijom i ljudskim pravima.

Izveštaj koji je sačinjen kao dio projekta "Monitoring pravosudnog sistema Crne Gore" sadrži zapažanja o krivičnim predmetima, posmatranim u svjetlu člana 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima, koja je ugrađena u domaće zakonodavstvo i koja sama po sebi predstavlja prihvaćeni profesionalni standard. Međutim, ovaj Izveštaj se ne bavi svim pitanjima koja su od značaja za funkcionisanje krivičnog pravosuđa prema standardima Evropske konvencije (poput izvršenja sudskih odluka) niti pretenduje da pruži ocjenu nezavisnosti, nepristrasnosti, efikasnosti i transparentnosti cjelokupnog pravosudnog sistema. Svrha Izveštaja je da doprinese uspostavljanju takvog sistema kroz identifikovanje određenih normativnih i faktičkih prepreka koje utiču na puno poštovanje prava na pravično suđenje i definisanje preporuka za njihovo otklanjanje. Naime, Izveštaj se temelji na metodologiji neposrednog prisustva suđenjima, koja sama po sebi ima izvjesna ograničenja, budući da se jednim dijelom zasniva na utvrđenim činjenicama, a drugim dijelom na subjektivnim procjenama/percepcijama i informacijama koje su predočili sami učesnici postupka tokom aktivnosti na projektu. Vodeći računa o tome da zapažanja i ocjene monitora utoliko prije mogu postati predmetom političkih i drugih ocjena, sprovođenje monitoringa je bilo primarno usmjereno na objektivne pokazatelje i rezultate, a ne na ličnost sudija i drugih aktera u postupku.

Izveštaj sadrži i pregled relevantne prakse Evropskog suda za ljudska prava, koja služi da se na određeni način napravi paralela između crnogorskog zakonoskog okvira i prakse i ev-

ropskih standarda u pogledu prava na pravično suđenje. Imajući u vidu da ne postoje univerzalna rješenja koja će se automatizmom primjenjivati na sve slučajeve u praksi, presude Evropskog suda za ljudska prava su važne jer pružaju dodatna tumačenja odredbi Evropske konvencije. Konačno, praksa Evropskog suda za ljudska prava, pored pravne, ima i političku težinu, zbog jurisdikcije ESLJP-a i prava na individualne zahtjeve u odnosu na države članice Savjeta Evrope koje su prihvatile nadležnost ovog suda, a koji omogućavaju poređenje kvaliteta i obima poštovanja ljudskih prava koje ostvaruju njihovi nacionalni pravosudni sistemi.

OSNOVNE NAPOMENE O PROJEKTU

Projekat "Monitoring pravosudnog sistema Crne Gore" finansira Evropska unija posredstvom Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, a implementira NVO Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) u partnerstvu sa AIRE Centrom iz Londona, u periodu od 1. februara 2011. do 31. jula 2012. godine.

Osnovni ciljevi projekta su:

1. Povećati kapacitet organizacija civilnog društva da vrše monitoring krivičnih postupaka i da iniciraju promjene;
2. Uticati na pravosudnu politiku i praksu tako što će se prikupiti, analizirati i distribuirati ažurne, visoko pouzdane informacije o krivičnopravnoj praksi u cilju identifikacije polja reforme, uključujući i preporuke za promjene;
3. Potpomoći bezbolnu tranziciju u novi sistem uspostavljen Zakonikom o krivičnom postupku od 2009. godine i to kroz analizu i monitoring dosadašnjih aktivnosti;
4. Da posluži kao platforma za saradnju između Vlade i civilnog društva sa ciljem da se olakša i potpomogne reforma pravosuđa.

Kako u crnogorskom društvu još uvek postoji izvjestan nivo nepovjerenja javnosti u sudski i tužilački sistem, projekat je imao za cilj i da doprinese boljoj informisanosti javnosti o radu sudova, polazeći od premise da se mogućnosti eventualnog uticaja na nosioce funkcija u pravosuđu smanjuje kako raste društvena svijest o njegovoj važnosti.

Za sprovođenje monitoringa, bio je zadužen monitoring tim, izabran od strane CEDEM-a, kojeg su sačinjavali:

Vladan Đuranović, šef tima (za period 01.04-31.09.2011)

Daliborka Knežević, šefica tima (za period od 01.10.2011-31.07.2012)

Marija Vuksanović, članica

Andrej Popović, član

Monitoring suđenja započeo je 1. aprila 2011. godine. Prethodno su potpisani Memorandumi o razumijevanju sa:

- Vrhovnim sudom Crne Gore;
- Vrhovnim državnim tužilaštvom Crne Gore;
- Ministarstvom pravde Vlade Crne Gore;

Monitoringom su obuhvaćeni svi učesnici u postupku:

- prvostepeni sudovi pred kojima se vodi postupak, u konkretnom slučaju: viši sudovi u Podgorici i Bijelom Polju, uključujući i specijalna odjeljenja, kao i osnovni sudovi u Podgorici, Bijelom Polju, Rožaju, Baru i Kotoru;

- tužioci koji zastupaju optužnice, uključujući i specijalnog tužioca;

- Uprava policije, u dijelu u kojem se odnosi na primjedbe na njihov rad iznešene u toku postupka, kao i u djelima u kojima se radi o prekoračenju službenih ovlašćenja i nepoštovanju ljudskih prava za koja je podignuta optužnica.

- branioci okrivljenih;

- punomoćnici koji zastupaju oštećene;

- vještaci;

- mediji koji izvještavaju o suđenjima.

Ukazujemo takođe da je monitoring obuhvatio i kontrolu primjene pojedinih instituta Zakonika o krivičnom postupku u praksi, te ocjenu pojedinih pravnih normi. Mišljenja u vezi sa ovim pitanjima navedena su u preporukama.

Monitoring se vrši u odnosu na postupanje suda u fazi od podignute optužnice do donošenja prvostepene presude.

Predmet monitoringa

U skladu sa članom 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, monitoring se vršio u odnosu na poštovanje sledećih prava:

1. Pravo na nezavisan sud
2. Pravo na nepristrasnog sudiju
3. Pravo na javnu raspravu
4. Pristup sudu
5. Pravo na upotrebu jezika koji se razumije
6. Pretpostavka nevinosti
7. Pravo na efikasnu odbranu
8. Pravo na suđenje u razumnom roku
9. Ravnopravnost stranaka-efikasnost oružja

Pored navedenih prava, monitoring tim se bavio i:

1. Pravno nevaljanim dokazima
2. Poštovanjem prava oštećenih-žrtava, odnosno njihovih porodica

ZAKONODAVSTVO

Propisi od značaja za krivično pravnu oblast su:

1. Ustav Crne Gore
2. Krivični zakonik
3. Zakonik o krivičnom postupku
4. Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela
5. Zakon o zaštiti svjedoka
6. Zakon o sudovima
7. Zakon o sudskim vještacima
8. Zakon o državnom tužiocu
9. Zakon o advokaturi
10. Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku
11. Zakon o Sudskom savjetu
12. Zakon o staranju o privremeno i trajno oduzetoj imovini

Sudsku funkciju vrše Vrhovni sud, Apelacioni sud, dva viša suda, 15 osnovnih sudova, Upravni sud i Privredni sud. Krivični postupak vodi se pred osnovnim sudovima koji su u svim predmetima sudovi prve instance, a o žalbama na presude ovih sudova odlučuju viši sudovi. Viši sudovi su sudovi i prve i druge instance. Po žalbama na presude ovih sudova, kada postupaju kao sudovi prve instance, odlučuje Apelacioni sud. Vrhovni sud u krivičnom postupku odlučuje po vanrednim pravnim ljekovima, uvijek kao sud poslednje instance. S obzirom na to da je predmet monitoringa krivični postupak ovdje ćemo se, u onoj mjeri u kojoj je to potrebno za shvatanje aktivnosti monitoringa, pozabaviti Zakonikom o krivičnom postupku.

Krivični postupak uređen je Zakonikom o krivičnom postupku ("Sl. list Crne Gore", br. 57/09 od 18.08.2009, 49/10 od 13.08.2010) koji je u punom kapacitetu stupio na snagu 1. avgusta 2011. godine. Kako ocjena ovog zakona nije predmet monitoringa, ovdje ćemo se osvrnuti na nekoliko glavnih karakteristika.

Osnovna razlika u odnosu na dosadašnje propise kojima je bio uređen krivični postupak ogleda se u tome što je istraga (čl. 275.) povjerena Državnom tužiocu, umjesto sudu, kako je bilo propisano do stupanja na snagu ovog Zakonika. Polazeći od činjenice da istraga ima značajan uticaj na dalji tok postupka, ovdje treba ukazati na nekoliko okolnosti:

a) prenošenje istrage u nadležnost tužioca u suštini znači da državni organ koji nije nezavisan (tužilaštvo je po Ustavu (čl. 134) jedinstveni i samostalan organ, a Zakon o državnom tužilaštvu predviđa situacije kada tužilac nije nezavisan) može značajno ograničiti prava i slobode građana, jer i samo stavljanje pod istragu, čak i kada je bez pritvora, predstavlja značajno ograničenje prava i sloboda. Prema ranijem Zakoniku, odluku o sprovođenju istrage donosio je sudija, nezavisno i na osnovu ocjene ispunjenosti uslova za sprovođenje istrage. Sada, istragu naređuje tužilac, dakle, hijerarhijski organizovan organ u kojem (na osnovu čl. 110 Zakona o Državnom tužilaštvu) viši tužioci daju obavezna uputstva za rad nižim tužiocima. Ovo znači da u krajnjoj liniji o sprovođenju istrage uvijek može odlučivati Vrhovni Državni tužilac- dakle, umjesto nezavisnosti postoji hijerarhijski odnos. Po ZKP-u istraga se otvara naredbom tužioca protiv koje nije dozvoljeno pravo žalbe. Nejasno je zbog čega je ta žalba zabranjena. Raniji propisi dopuštali su žalbu protiv rešenja o sprovođenju istrage donešenog od strane istražnog sudije, a sada takva žalba nije dozvoljena. Vjerovatno se željela unaprijediti efikasnost istrage i ubrzati njen tok što je u suštini pozitivno. Stajao bi takođe argument da ako je istraga povjerena državnom tužiocu koji je strogo hijerarhijski organ, da nije logično da se protiv naredbe o otvaranju istrage izjavljuje žalba, osim ukoliko se ta žalba ne bi izjavljivala sudu, a onda bi se dovela u pitanje ovlašćenja tužioca koji sprovodi istragu- istraga se ne bi vodila iako tužilac smatra da

treba. Konačno, pri činjenici da se istraga vodi da bi tužilac odlučio da li će podići optužnicu ili ne (čl. 274.) ima razloga da mu se ta faza krivičnog postupka potpuno povjeri. Sigurno je da će praksa pokazati prednosti i nedostatke ovog rešenja, ali smo mišljenja da je trebalo uključiti sud u otvaranje istrage, makar kroz određeni period. Ono što je posebno bitno je i pitanje pritvora, jer su ponovo uspostavljeni pritvorski osnovi koji nijesu bili predviđeni ranijim Zakonikom (od 2003.) Tako je došlo do nelogične situacije da postojeći Zakonik koji naglašava izuzetnost pritvora, dozvoljava više mogućnosti za njegovo određivanje od ranije važećeg. Nadalje, sa aspekta zaštite ljudskih prava postavlja se pitanje da li treba dopustiti takvo značajno ograničenje ljudskih prava bez odluke suda.

b) Takođe, nejasno je zbog čega je ukinuto pravo okrivljenog na podnošenje prigovora protiv optužnice. Prema sadašnjim rješenjima, osumnjičeni ne može intervenisati u određivanju istrage, a takođe ne može intervenisati ni na podnijetu optužnicu, barem ne u onom obimu u kojem je ranije mogao. Da napomenemo: prema ranijem zakonskom rešenju, okrivljeni je imao pravo prigovora protiv optužnice i to iz niza razloga predviđenih u članu 282 tadašnjeg Zakonika: da li je djelo za koje se goni krivično djelo; da li postoje okolnosti koje isključuju krivicu; da li je došlo do zastare, abolicije, pomilovanja; da li postoje dokazi koji opravdavaju sumnju dovoljnu za podizanje optužnice. Prema sadašnjim rešenjima (čl. 293, 294, 296 i 297) vanpretresno vijeće (čl. 24. st. 7) kada nađe da je sud nadležan da sudi po konkretnoj optužnici (čl. 293. st. 4.) odnosno kada utvrdi da nema uslova za odbacivanje optužnice (čl. 294. st. 1.) donosi rešenje o potvrđivanju optužnice. Okrivljeni se može žaliti na tu odluku jedino iz razloga nenadležnosti suda (čl. 293. st. 4.) dok se državni tužilac i oštećeni kao tužilac može žaliti po svim tačkama iz čl. 294. st. 1. Dakle, okrivljeni koji nema nikakav pravni lijek tokom istrage, na optužnicu se može žaliti samo iz razloga nenadležnosti- da ne treba da sudi jedan sud nego drugi. Ovo i pored toga što se njegova prava nakon stupanja optužnice na pravnu snagu još više ograničavaju nego tokom istrage- da samo pomenemo nemogućnost konkurisanja na niz poslova. S druge strane, i državni tužilac

i oštećeni kao tužilac mogu osporiti odluku o odbacivanju iz suštinskih razloga i izdejstvovati potvrđivanje optužnice, iako je od strane prvostepenog vijeća optužnica odbačena. Dakle, okrivljeni je u neravnopravnom položaju, jer nema djelotvorni pravni lijek protiv optužnice.

Rješenje o kažnjavanju bez glavnog pretrisa moguće je za krivična djela za koje je predviđena kazna zatvora do tri godine ili manja, novčana kazna i druge blaže krivične sankcije i kao takvo predstavlja novinu u krivičnom postupku.

Konačno, značajna novina je i sporazum o priznanju krivice (čl. 300. do čl. 303 ZKP-a). Za djela zapriječena kaznom do 10 godina na predlog okrivljenog odnosno državnog tužioca može se zaključiti i sporazum o priznanju krivice tako da će, ako se taj sporazum postigne, sud donijeti presudu u skladu sa sporazumom. Radi se o potpuno novom institutu u našoj praksi. Ovdje sud praktično samo konstatuje postojanje sporazuma i dužan je da donese presudu u skladu sa tim sporazumom. Dakle, presudu suštinski donose okrivljeni i tužilac.

Opšti principi Zakonika

Zakonik u Opštim odredbama, Glavi I i Osnovnim pravilima utvrđuje cilj Zakonika kao i principe krivičnog postupka. Ukazujemo na principe direktno vezane za materiju ovog izvještaja:

a) Predmet i cilj zakonika:

Osnovni cilj Zakonika je da se obezbijedi da niko nevin ne bude osuđen, a da se učiniocu krivičnog djela izrekne odgovarajuća kazna (čl. 1.);

b) Načelo zakonitosti:

Krivičnu sankciju može izreći samo nadležni sud u postupku koji je sproveden po ovom Zakoniku (čl. 2.);

c) Pretpostavka nevinosti i in dubio pro reo:

Svako se smatra nevinim dok se krivica ne utvrdi pravosnažnom odlukom suda¹. Ustanov-

¹ Presuda je pravosnažna kada se protiv nje više ne može izjaviti redovni pravni lijek.

ljava se obaveza svih, posebno javnih ličnosti i medija da poštuju pretpostavku nevinosti (čl. 3.)

d) Prava osumnjičenog, odnosno okrivljenog:

Obavještenje o krivičnom djelu i osnovima sumnje na prvom saslušanju. Obavještenje da ne mora davati nikakav iskaz, kao i da mu se omogućiti da se izjasni o dokazima koji su protiv njega, odnosno da predloži dokaze koji mu idu u prilog (čl. 4.)

e) Prava lica lišenog slobode:

Obavještenje na jeziku koji razumije o razlozima lišenja slobode, o pravu na branioca, o pravu na obavještanje porodice, odnosno diplomatsko konzularnog predstavništva, ako je strani državljanin, odnosno odgovarajuće organizacije, obaveza sprovođenja nadležnom tužiocu (čl. 5.);

f) Zabrana ponovnog suđenja (Ne bis in idem):

Ne može se ponovo suditi za isto djelo, ali se dozvoljava ponavljanje postupka u skladu sa ovim Zakonikom (čl. 6.)

g) Službeni jezik u krivičnom postupku:

Crnogorski jezik je službeni jezik, u područjima gdje je manjinsko stanovništvo u većini u službenoj upotrebi je i jezik manjine. Stranke u postupku upotrebljavaju svoj jezik ili jezik koji razumiju, a ako nijesu u mogućnosti obezbijediti se tumač. Pismena komunikacija je na crnogorskom jeziku, s tim što lice u pritvoru može upotrebljavati svoj jezik ili jezik koji razumije, a takođe, pozivi i odluke dostaviće mu se na tom jeziku (čl. 7,8 i 9)

h) Zabrana primjene nasilja i iznuđivanja priznanja:

Zabrana nasilja i iznuđivanja, kao i zabrana da se sudska presuda temelji na iskazu pribavljenom putem nasilja ili iznuđivanja (čl. 11)

i) Pravo na odbranu :

Obuhvata pravo okrivljenog da se brani sam ili uz pomoć slobodno izabranog branioca, pravo da se sa braniocem dogovori o načinu odbrane, upozorenje da sve što izjavi može biti upotrijebljeno protiv njega kao dokaz, branilac po službenoj dužnosti u skladu sa Zakonikom (čl. 12).

j) Pravo na rehabilitaciju i naknadu štete:

Neosnovano osuđeno lice ima pravo na naknadu štete i druga prava u skladu sa zakonom (čl. 13)

k) Pouka o pravima okrivljenog ili drugog lica koje učestvuje u postupku:

Svi državni organi koji učestvuju u postupku dužni su poučiti okrivljenog o njegovim pravima kako zbog neznanja ne bi koristilo svoje pravo ili bi propustilo da izvrši određenu radnju, a dužni su ga poučiti i o posledicama propuštanja (čl. 14.).

l) Pravo na suđenje bez odlaganja:

Pravo okrivljenog da bude izveden pred sud u najkraćem roku, da mu se sudi bez odlaganja, te zabrana zloupotrebe prava u cilju odlaganja. Pritvor se mora svesti na najkraće potrebno vrijeme (čl. 15)

m) Načelo istine i pravičnosti uključujući i jednakost oružja:

Obaveza suda i drugih državnih organa koji učestvuju u postupku da savjesno cijene sve dokaze, kao i da sa jednakom pažnjom cijene dokaze koji idu u prilog okrivljenog i one koji ga terete. Sud je dužan da braniocu okrivljenog obezbijedi jednake uslove u pogledu predlaganja dokaza, i pristupa dokazima i njihovom izvođenju (čl. 16.)

n) Slobodna ocjena dokaza i pravno nevaljani dokazi:

Postojanje odnosno nepostojanje činjenica cijeni se na osnovu slobodnog uvjerenja (nema formalnih dokaznih pravila) a presuda se ne može temeljiti na dokazima pribavljenim povredama ljudskih prava, Ustavnih normi i odredaba krivičnog postupka.

VRŠENJE MONITORINGA**Opšte napomene:**

Monitoring se vrši putem neposrednog prisustva posmatrača na suđenjima. U skladu sa dogovorom sa predsjednicima sudova, posmatrači najavljuju svoje prisustvo i može se reći da se, osim prolaznih tehničkih nerazumijevanja, posmatrači nisu suočili sa ozbiljnijim problemima u pogledu prisustva suđenjima. U skladu

sa svojom ulogom, posmatrači bilježe svoja zapažanja, komuniciraju sa svim učesnicima u postupku, ali se uzdržavaju od davanja bilo kakvih komentara. Uporedo sa praćenjem suđenja, prati se i izvještavanje medija o suđenjima. Nadalje, izvještaji sa suđenja dostavljaju se CEDEM-u i AIRE Centru jednom nedjeljno, a analitički izvještaji jednom mjesečno.

Podaci o suđenjima pribavljaju se iz različitih izvora: nedjeljni rasporedi suđenja u sudovima uključenim u projekat; mediji; neposredna saznanja o suđenjima.

Selekcija predmeta vrši se u skladu sa uputstvima projektnog menadžmenta: prioritet je dat predmetima organizovanog kriminala i korupcije, zatim krivičnim djelima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, zatim ostalim predmetima sa elementima kršenja službenih ovlašćenja, posebno sa elementima torture, predmetima porodičnog nasilja, krivičnim djelima protiv časti i ugleda, predmetima koji se vode protiv stranih državljana, a posmatraju se i predmeti tzv. klasičnog kriminala kao što su krivična djela protiv imovine i krivična djela protiv života i tijela.

Najveći broj krivičnih djela koja su bila obuhvaćena monitoringom su krivična djela protiv službene dužnosti gdje su obuhvaćena krivična djela sa elementima korupcije i organizovanog kriminala. Pored krivičnih djela iz ove grupe, krivična djela sa elementima organizovanog kriminala prate se u još 17 predmeta (zločinačko udruživanje, krijumčarenje, dogovor za izvršenje krivičnog djela, trgovina opojnim drogama)

U odnosu na krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava praćena su u dva postupka - radi se o jedinim postupcima zbog krivičnih djela iz te grupe koji su vođeni u izvještajnom periodu.

Krivična djela protiv platnog prometa i privrednog poslovanja praćena su u 10 predmeta, i to zloupotreba ovlašćenja u privredi, zloupotreba položaja u privrednom poslovanju, pranje novca i utaja poreza i doprinosa.

Krivična djela mučenja i zlostavljanja praćena su u 4 predmeta, a jedan predmet se odnosio na napad na službeno lice u vršenju službene dužnosti.

Krivična djela uvrede i klevete praćena se u 11 predmeta, u početnom periodu monitoringa, taćnije do dekriminalizacije ovih krivićnih djela, pri ćemu se radilo o krivićnim postupcima u kojima nijesu tuženi novinari.

U 8 predmeta praćeno je krivićno djelo nasilja u porodici ili porodićnoj zajednici.

U ostalim slućajevima, predmet monitoringa su bila tzv. klasićna krivićna djela, kao što su ubistvo, teška tjelesna povreda, nasilnićko ponašanje, kraća.

U izvještajnom periodu, posmatraćki tim je prisustvovao na ukupno 240 pretresa, a monitoringom je bilo obuhvaćeno ukupno 124 predmeta.

ZAPAŽANJA POSMATRAĆKOG TIMA

U ovom dijelu izvještaja, sadržana su ključna zapažanja monitoring tima u vezi sa pojedinićm aspektima poštovanja prava na pravićno suđenje prema Evropskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, koja pruža garancije svakom licu kome se stavlja na teret izvršenje krivićnog djela da će njegova prava i slobode u toku krivićnog postupka biti zaštićeni. Bez ovih temeljnih garancija nijedan sudski postupak ne moće imati potreban kvalitet. Pomenuta zapažanja se odnose na naćelo javnosti, i to javnosti samih suđenja, kao i javnosti rada sudova; naćelo suđenja u razumnom roku; poštovanje pretpostavke nevinosti; ravnopravnost stranaka u postupku (tzv. jednakost oružja); zatim pravo na efikasnu odbranu; pravo na upotrebu jezika koji stranke razumiju; pravo na nezavisan i nepristrasan sud; pristup sudu, kao i druga pitanja koja mogu biti od znaćaja za odrćavanje suđenja, poput obavještavanja o pravima i transparentnosti rada sudova. Koć činjenice da je u postupcima koji su praćeni od strane monitoring tima, izraćen mali broj presuda, te da je i u tim slućajevima rijeć o nepravosnaćnim odlukama, slobodna

ocjena dokaza će biti analizirana u narednom periodu. Svako dalje zalaćenje u komentarisanje nepravosnaćnih postupaka predstavljalo bi miješanje u nezavisan rad sudova. Iz istih razloga kao i kod slobodne ocjene dokaza i pravno nevaljani dokazi biće predmet posebne analize u narednom periodu, a s obzirom na to da se pitanje pravne valjanosti dokaza ćesto postavljalo tokom glavnih pretresa, posebno u vezi sa primjenom mjera tajnog nadzora.

NAĆELO JAVNOSTI Naćelo javnosti suđenja

U predmetu **M. R. i dr., Viši sud u Podgorici, K.br.162/11²**, glavni pretres odrćan je u kancelariji sudije predsjednice vijeća, koja nije bila dovoljno velika da primi zainteresovanu javnost, tako da sestra okrivljenog nije mogla prisustvovati suđenju.

Isti problem uoćen je i u predmetu **D.R. i dr., Osnovni sud u Podgorici, K.br. 904/11³**, gdje zainteresovani za praćenje suđenja nisu imali mjesta da sjede, a novinarki dnevnog lista dozvoljeno je da stoji u sudnici kako bi pratila glavni pretres.

Glavni pretres u predmetu okrivljenog **Z.D., Viši sud u Podgorici, K.br.140/95⁴**, prema rasporedu suđenja Višeg suda Podgorica, na internet sajtu Sudovi Crne Gore, koji se i dalje nalazi u fazi izrade, nije objavljen. Ovakva praksa je primjetna i na primjeru ostalih sudova, koji takoće parcijalno objavljuju ovu vrstu informacija za jedan broj suđenja.

U predmetu **B.V. i dr., Viši sud u Podgorici, Ks.br.29/11⁵**, glavni pretres je odrćan u kancelariji sudije predsjednika vijeća, koja nije bila dovoljno velika da primi zainteresovanu javnost, tako da majka jednog od okrivljenih nije mogla prisustvovati, a zbog toga što je velika sudnica bila zauzeta, jer je postupanje

2 Krivićno djelo; Neovlaćena proizvodnja, drćanje i stavljanje u promet opojnih droga u pokušaju iz ćl.300 st.2 u vezi st.1. ćl.20. KZ CG - Krivićna djela protiv zdravlja ljudi

3 Krivićno djelo; Mućenje i zlostavljanje iz ćl. 167 st. 3 u vezi st. 2 u vezi sa ćl. 25 KZ

4 Krivićno djelo; Ubistvo u pokušaju iz ćl.30.st.2.tać.6. KZRCG u vezi ćl.19. KZSRJ - Krivićna djela protiv života i tijela

5 Krivićno djelo; Kriminalno udrućivanje iz ćl. 401 st. 2 KZ CG - Krivićna djela protiv javnog reda i mira

u drugoj krivično-pravnoj stvari trajalo duže od predviđenog vremena. Predsjednik vijeća je pitao stranke u postupku da li su saglasne da se glavni pretres održi u kancelariji, pa kako nije bilo primjedbi, glavni pretres je održan.

Glavni pretres u predmetu **K.br. 416/11⁶**, u Osnovnom sudu u Kotoru održan je dan ranije u odnosu na raspored suđenja istaknut na zvaničnom internet sajtu www.sudovi.me. Ovakva nepodudarnost, da informacije sa rasporeda suđenja istaknutog na zvaničnom internet sajtu www.sudovi.me ne odgovaraju rasporedu suđenja kod postupajućih sudija, uočena je i na primjerima ostalih sudova, a ne samo Osnovnog suda u Kotoru.

Kada su u pitanju zahtjevi za isključene javnosti, u posmatranom periodu, bilo je dva zahtjeva. U predmetu **I.R., Viši sud u Podgorici, K.br.28/12⁷**, punomoćnici oštećenih porodica stavili su predlog da se isključi javnost sa glavnog pretresa, obrazlažući taj zahtjev potrebom da se zaštite prava i interesi malodobne djece oštećenih, pok. R. i D.. Punomoćnici su u obrazloženju naveli da se postupak vodi pod budnim okom javnosti, te da je veoma mala vjerovatnoća da će ostati "pošteđeni" navoda o načinu i motivima izvršenja predmetnog djela. Posebno su se pozivali i na čl.6 Evropske konvencije po kojem se štampa i javnost mogu isključiti sa cijelog suđenja ili sa dijela suđenja, između ostalog, kada to zahtijevaju interesi maloljetnika ili zaštita privatnog života stranaka. Nakon pauze, vijeće je donijelo odluku da se isključi javnost iz daljeg toka postupka, nakon čega su svi prisutni, osim stranaka u postupku, napustili sudnicu. Nekoliko dana kasnije, sud je i formalno-pravno donio odluku kojom je odbijen predlog odbrane za isključenje javnosti. Kod činjenice da pretresno vijeće isključuje javnost kada ocijeni da postoji neki od, u ZKP-u alternativno propisanih razloga, i da ta odluka mora da sadrži konkretna objašnjenja, o konkretnim razlozima, odnosno konkretnom razlogu, postavlja se pitanje, na kojim činjenicama je sud temeljio odluku da se isključi javnost i uz koje obrazloženje, odnosno, koje od tih činjenica su se promijenile ili su nastale nove koje su

⁶ Osnovni sud u Kotoru, predmet je zaveden pod poslovnim brojem K.br.416/11

⁷ Krivično djelo: Teško ubistvo iz čl.144, st.1, tačka 8 KZ CG Krivična djela protiv života i tijela

uticale da isti predlog bude odbijen, samo par dana kasnije.

U predmetu **K.Ž., Viši sud u Podgorici, br. K.br.86/11⁸**, predstavnik porodice oštećenog obratio se sudu sa predlogom da se isključi javnost sa suđenja, uz obrazloženje da je nezadovoljan izvještavanjem medija. S obzirom na to da predstavnik oštećenog u procesnom smislu, ne može staviti ovaj predlog, to je sud pozvao istog da svoj predlog detaljnije obrazloži na sledećem zakazanom pretresu, a da sud isti uzme u razmatranje i o njemu odluči po službenoj džnosti. Kako se punomoćnik oštećene porodice nije pojavio na zakazanom pretresu, niti ponovio predlog za isključenje javnosti u daljem toku postupka, o ovom pitanju sud nije odlučivao.

PRAVO NA SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU

U predmetu **P. S. i dr. Viši sud u Bijelom Polju⁹** Ks.Br.1/08, prije svega ukazujemo da suđenje nije sprovedeno u zakonskom roku, a da su optuženi koji su bili u pritvoru oslobođeni, jer je protekao rok od 3 godine a da se postupak nije završio tako da su pušteni. Ne ulazeći u opravdanost pritvora, ukazujemo da se radi o kršenju prava na suđenje u razumnom roku bez obzira na svu složenost predmeta i broj predloženih dokaza. Ovo posebno kod činjenice da su odredbe ZKP-a, posebno čl. 15. koji govori o hitnosti postupka kada su otkriveni u pritvoru, jasne.

U predmetu **L. R. i dr. Osnovni sud Podgorica¹⁰**, K.br. 1266/07, uočeno je da četiri uzastopno zakazana ročišta nisu održana, jer nisu bile ispunjene procesne pretpostavke. Naime, prvo ročište nije održano zbog nedolaska optuženog Đ.D. za kog je bila neuredna dostava poziva za glavni pretres, kao i njegovog branioca koji je bio uredno obaviješten. Drugo ročište nije održano jer je sudija bio na seminaru. Na sljedeće ročište pristupili su

⁸ Krivično djelo: Ubistvo iz čl.143, st.1, tačka 8 KZ CG Krivična djela protiv života i tijela

⁹ Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz čl. 142. st. 2. KZ SRJ

¹⁰ Krivično djelo: Zloupotreba službenog položaja iz čl.416. st.5 KZ CG

optuženi kao i jedan branilac, a drugi branilac je obavijestio sud da ima sudjenje pred drugim sudom. Kako je optuženi Đ. D. odbio da iznese odbranu bez prisustva branioca, zakazano je novo ročište na koje je pristupio optuženi L. R. njegov branilac, kao i branilac drugooptuženog, ali ne i optuženi Đ.D. Posljednje od ova četiri ročišta nije održano jer je zastupnik optužbe izmijenio činjenični opis optužbe i pravnu kvalifikaciju djela. Glavni pretres je stoga odložen, jer su okrivljeni iskoristili svoje zakonsko pravo, da se obzirom na to da je doslo do izmjene optužnice, pripreme za davanje završnih riječi.

Tokom intervjuja obavljenog nakon odloženog ročišta sa braniocem okrivljenog u predmetu **R. D. Osnovni sud Podgorica**¹¹, ukazano je da u ovoj krivično pravnoj stvari Osnovni sud u Podgorici postupa kao prvostepeni od 31.12.2004. kada je usled promjene zakona predmet dat u nadležnost Osnovnom sudu u Podgorici nakon istražnog postupka, vođenog od strane Višeg suda u Podgorici. U višegodišnjem postupku koji se od tada vodi pred Osnovnim sudom u Podgorici u ovom predmetu, došlo je do izmjene više postupajućih sudija, ali postupak nije okončan do danas. Nadalje, radnje izvršenja krivičnog djela za koje se optuženi tereti u optužnici, po riječima njegovog branioca datiraju iz perioda od 1998 -2003. godine.

U predmetu **D. V. i dr. Viši sud Podgorica**¹² K.br.7/10, pretres se dva puta odlaže zbog nepostupanja Uprave policije po naredbi za dovođenje svjedoka, pri čemu Uprava policije ne obavještava sud u razlozima nepostupanja. Ovdje se takođe radi o neopravdanom odlaganju, jer se jednostavno ne daju nikakvi razlozi zbog čega se ne postupa po naredbi za dovođenje.

Glavni pretres u predmetu **A.M. i dr. Viši sud Podgorica**¹³ Ks.Br.6/11, odložen je zbog toga što su braniocima okrivljenih određeni dokazi

11 Krivično djelo: Zloupotreba službenog položaja iz čl.416. st.5 u vezi st. 4 i 1 KZ CG

12 Krivična djela zloupotrebe službenog položaja i pronevjere iz grupe krivičnih djela protiv službene dužnosti čl.416, st.1-3 i čl. 420 KZ CG

13 Krivična djela primanja mita, davanja mita i zloupotrebe službenog položaja iz grupe krivičnih djela protiv službene dužnosti čl.416, čl. 423, st.1-3 i čl. 424, st.1 i 2 KZ CG

dostavljeni tek dan prije pretresa i to bez obzira na činjenicu što je sud više puta urgirao kod Uprave policije da se ti dokazi dostave. Kao što je ukazano i ranije odlaganje je uzrokovano nepostupanjem drugog državnog organa i kao takvo neopravdano, bez obzira što je sud morao odložiti pretres.

U predmetu **D.A i dr. Viši sud u Podgorici**¹⁴ Ks.Br.6/11, ukazujemo na odlaganje usled nedolaska branioca koji je angažovan u drugom predmetu, pri čemu je sud pravilno reagovao obavještavajući okrivljenog da je takav razlog neprihvatljiv. Navedeni predmet smatramo interesantnim i zbog toga što se po sličnim pitanjima raspravlja i u parničnom postupku koji, prema tvrdnjama braniocima ide u prilog optuženih. Posmatrački tim će nastaviti sa praćenjem ovog postupka, posebno u cilju konstatovanja reakcija učesnika u postupku na eventualne odluke parničnih sudova koje mogu dovesti u pitanje opravdanost optužnice, odnosno do moguće situacije da dva državna organa postupaju različito po istom pitanju.

Pretres u predmetu **C. N. i dr. Osnovni sud u Kotoru**¹⁵ odložen je zbog zauzetosti branioca na kongresu političke partije kojoj pripada. Ovakvo odlaganje je po mišljenju monitoring tima neprihvatljivo.

U predmetu **B. M. i dr. Osnovni sud u Baru**¹⁶ ukazujemo na činjenicu da se optuženi nijesu pojavili pred sudom zbog toga što su na suđenje zaboravili. Sudija je naredio njihovo privođenje. Ističemo da se radi o krajnjem nepoštovanju suda i da takva ponašanja treba strožije sankcionisati.

U predmetu **V.N. Osnovni sud u Podgorici**¹⁷, Sud je donio rješenje kojim se krivični postu-

14 Krivično djelo Zloupotreba ovlaštenja u privredi u pokušaju odnosno postrekavanju iz čl. 276 st. 2 u vezi st. 1 tač. 5 u vezi čl. 20 i 24 KZ CG

15 Krivična djela protiv službene dužnosti: krivično djelo: Posluga iz čl.421. KZ i krivično djelo: Prevara iz čl.244.st.3. u vezi st.1 KZ CG

16 Krivična djela protiv braka i porodice - Krivično djelo nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici iz čl.220. st. u vezi st.1. KZ u sticaju sa krivičnim djelom ugrožavanje sigurnosti iz čl.168. st. 2 u vezi st. 1. KZ. kao i krivično djelo sprečavanje službenog lica u vršenju službene radnje iz čl.375. st. 3. u vezi sa st. 2. i st. 1. KZ CG

17 Krivično djelo: Zloupotreba službenog položaja iz čl.416 st.3 KZ CG (Krivična djela protiv službene dužnosti)

pak protiv V.N za krivično djelo Nasilničko ponašanje iz čl.399.KZ razdvaja u odnosu na ostale, zato što je procesno neodrživo da se isto lice u istom predmetu saslušava i u svojstvu oštećenog i u svojstvu okrivljenog. Kod V.N je u krivičnom djelu krađa nastupila apsolutna zastarjelost.

Ukidanje presude u slučaju **D. V. i dr., Viši sud u Podgorici**¹⁸, K.br.7/10, i neodlučivanje, odnosno odlaganje suda da odluči o zahtjevima okrivljene i odbrane, može uticati na suđenje u razumnom roku, posebno kod činjenice da se radi o predmetu iz 2006.godine, da se dokazi uglavnom nalaze kod državnih organa ili institucija, svi okrivljeni redovno dolaze na glavni pretres, svjedoci su dostupni sudu, pa su opravdane mjere koje sud preduzima shodno ZKP-u, a kako bi krivični postupak bio efikasniji.

U predmetu u kojem je okrivljeni **M. M., Osnovni sud u Podgorici**¹⁹, K.br.11/516 svjedok – oštećeni E.K. na prethodni glavni pretres nije pristupio, zbog čega je isti odložen. Isti svjedok – oštećeni nije se pojavio ni nakon odloženog pretresu, pa je sud, preuzeo mjeru predviđenu ZKP-om i izdao naredbu o prinudnom dovođenju svjedoka – oštećenog u krivičnom postupku.

U predmetu okrivljenih **Z.D. i dr. Viši sud u Podgorici**²⁰, K.br.140/95, glavni pretres je odložen zbog nedolaska svjedoka, ali i nedolaska sudskog vještaka medicinske struke. U saznanju smo da Viši sud u Podgorici u navedenom predmetu postupa kao prvostepeni od 21.09.1995. godine. U šesnaestogodišnjem postupku koji se od tada vodi pred Višim sudom u Podgorici u ovom predmetu, došlo je do izmjene više postupajućih sudija, ali postupak nije okončan do danas. Radnje izvršenja krivičnog djela za koje se optuženi terete u optužnici, preduzete su 22. jula 1995. godine. Napominjemo da se okrivljenom Z.D. sudi se u odsustvu.

18 Krivično djelo: Zloupotreba službenog položaja iz čl.416 st.3 KZ CG (Krivična djela protiv službene dužnosti)

19 Osnovni sud u Podgorici, predmet pod poslovnim brojem K.br.11/516

20 Krivično djelo: Ubistvo u pokušaju iz čl.30.st.2.tač.6.

KZRCG u vezi čl.19. KZ SRJ - Krivična djela protiv života i tijela

Glavni pretres u predmetu okrivljenog **S.M., Osnovni sud u Podgorici**²¹, K.br.05/1225, odložen je, jer ni okrivljeni ni zastupnik optužbe nisu pristupili sudu u zakazanom terminu. U odnosu na okrivljenog sud je na prethodnom glavnom pretresu izdao naredbu za prinudno dovođenje, a ovlašćeni pripadnici UP PJ Bijelo Polje, su obavijestili sud da istog nisu pronašli na datoj adresi. Konstatovano je da na glavni pretres nije pristupio zastupnik optužbe, zamjenik ODT Podgorica, ali je isti sa zakašnjenjem pristupio, pravdajući svoje odsustvo zastupanjem optužbe u drugoj krivičnopravnoj stvari, u kojoj je postupak bio istovremeno u toku.

U predmetu **P.M., Viši sud u Podgorici**²², K.br.97/11, svjedok N.V. nije pristupio na glavni pretres u određenom terminu, sa razloga što Uprava policije nije postupila po naredbi suda za privođenje svjedoka, niti je o razlozima nepostupanja obavijestila sud, iako se u spisima predmeta nalazi dokaz da je Uprava policije bila uredno i blagovremeno obavještena o predmetnoj naredbi.

Glavni pretres u slučaju **D.R. i dr. Osnovni sud u Podgorici**²³, K.br. 904/11, odložen je zbog neispunjavanja procesnih pretpostavki, jer okrivljeni R. R. nije pristupio, iako je isti uredno obaviješten proglašenjem rješenja sa prethodnog glavnog pretresa.

Okrivljeni **S.H., Osnovni sud u Podgorici**²⁴, K.br.716/11, nije pristupio na prethodnom glavnom pretresu u određenom terminu, a kako je dan prije drugog termina za glavni pretres, priveden u drugoj krivično pravnoj stvari, to je isti sproveden kako bi dao izjavu postupajućem sudiji i u ovom predmetu.

PRETPOSTAVKA NEVINOSTI

U predmetu **A.M. i dr. Viši sud u Bijelom Polju**²⁵ Ks.br.16/10, izjave sudije: ” od malog

21 Krivično djelo: Teška krađa iz čl.240. st.1 KZ CG - Krivična djela protiv imovine

22 Krivično djelo: Teško ubistvo iz čl.144, st.1, tačka 1-4 KZ CG - Krivična djela protiv života i tijela

23 Krivično djelo: Mučenje i zlostavljanje iz čl. 167 st. 3 u vezi st. 2 u vezi sa čl. 25 KZ

24 Krivično djelo: Krađa iz čl.239. KZ CG - Krivična djela protiv imovine

25 Krivična djela: Kriminalno udruživanje, stvarnije kriminalne organizacije, neovlašćeno držanje oružja i eksplozivnih

se počinje” (iz koje proizilazi da okrivljeni sredstva za život obezbjeđuje kriminalnim aktivnostima) i izjave da optuženi ima problem ne samo sa drogom, već i sa omogućavanjem drugima da je uživaju predstavljaju i povredu pretpostavke nevinosti.

Tokom suđenja u predmetu **M. G. i dr. Viši sud Podgorica**²⁶ Ks.Br.33/10, pojedini mediji su prenijeli i u svojoj interpretaciji objavili sledeće navode: Da će suđenje biti okončano „zadovoljenjem pravde za žrtve”; da će se ovaj slučaj voditi na način kako bi se pojačalo poverenje od strane hrvatskog društva i njihovog pravosuđa“. Pomenute izjave mogu se okarakterisati kao pritisak na sud i kao sugestija javnosti da okrivljeni treba da budu osuđeni i njihovo objavljivanje ne ide u prilog poštovanju pretpostavke nevinosti.

U predmetu **D.A i dr. Viši sud u Podgorici**²⁷, pisanje jednog štampanog medija o suđenju u tekstu čiji naslov sugerise da su optuženi pokušali da zarade više od tri miliona eura predstavlja kršenje pretpostavke nevinosti, s obzirom da iz teksta proizilazi da su tu zaradu pokušali da ostvare nezakonitim putem.

Izveštavanje medija u predmetu **Š.D. i dr. Viši sud u Bijelom Polju**²⁸, generalno je takvo da samo pojedini mediji nijesu prekršili pretpostavku nevinosti, posebno dovodeći u vezu optuženog i njegovog brata koji u ovom postupku nije ni optužen. Takođe, i odbrana je više puta ukazivala da je izveštavanje medija koje generalno takvo da je stvorilo sliku o krivici optuženih, te da sud ne može da sudi nezavisno pod takvim pritiskom.

U predmetu **„M” u kojem su okrivljeni B.B., B.J., A.M. i M. F., Viši sud u Podgorici – Specijalno odjeljenje za suđenje za krivična**

materija iz čl.401 i 401a, st.1, čl.403 KZ CG
26 Krivično djelo: Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz čl. 142. st. 1. KZ SRJ i Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz čl. 144. KZ SRJ

27 Krivična djela: Stvaranje kriminalne organizacije iz grupe krivičnih djela protiv javnog reda i mira; neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga iz grupe krivičnih djela protiv zdravlja ljudi i pranje novca iz grupe krivičnih djela protiv platnog prometa i privrednog poslovanja iz čl. čl.268, st.4 u vezi sa čl.49. st.1 KZ CG. čl. 416, st.1-5 KZ CG, čl. 300 KZ CG i čl.268, st.4 u vezi sa čl.49. st.1 KZ CG.

28 Krivično djelo: Zloupotreba službenog položaja iz čl.416 st.3 KZ CG (Krivična djela protiv službene dužnosti)

djela organizovanog kriminala, korupcije i ratnih zločina, ova pretpostavka nije poštovana, jer je prejudiciran ishod postupka u odnosu na okrivljenog A.M. U obrazloženju rešenja o produženju pritvora stoji: „da je izvjesno da u narednom dijelu postupka bude osuđen za teška krivična djela koja mu se stavljaju na teret”, a što predstavlja flagrantno kršenje pretpostavke nevinosti. Na ovaj način sud „proglašava” optuženog krivim prije nego što je njegova krivica dokazana u skladu sa zakonom. Navedeno rešenje je ukinuto odlukom Ustavnog suda Crne Gore Už-III br.464/11 kojom je usvojena ustavna žalba i ukinuto rješenje Višeg suda u Podgorici, Kv.br. 573/11, od 22. juna 2011. godine i rješenje Apelacionog suda Crne Gore, Kž.br. 497/11, od 5. jula 2011. godine u odnosu na podnosioca ustavne žalbe.

Pretpostavka nevinosti je prekršena i u predmetu **D.V. i dr., Viši sud u Podgorici**, K. br.7/10 od strane sudskog vještaka, koji se više puta upustio u raspravu sa okrivljenom nakon što bi mu ista uputila pitanja, odgovarajući da je sve u nalazu napisao i da je „tu sve jasno”. Nešto kasnije na pitanje odbrane da li je dao nalaz i mišljenje na osnovu originalne finansijske dokumentacije, vještak je odgovorio da nije, da u materijalu koji je dobi da bi sačinio nalaz i dao mišljenje, nisu bili sve originali, odnosno da su dio dokumentacije koja je vještačena bile kopije. Odgovarajući okrivljenoj da je „tu sve jasno”, kod činjenice da je vještačen dio dokumentacije koja nije bila u originalu, a sto je izvan pravila struke, vještak je jasno iznio svoj stav, odnosno mišljenje u vezi sa odgovornošću okrivljene. U jednoj od brojnih rasprava vještaka sa odbranom i okrivljenom, isti je naveo „da ne postoji dokumentacija u Vrhovnom sudu za cijelu 2005. godinu, a iste osobe su nastavile i dalje da rade”, rekao je da je to „isto kao da vežete kozu da čuva kupus“, aludirajući na okrivljenu D. V. Napominjemo da navedene izjave vještaka nisu zapisnički konstatovane, niti je vještaku izrečena opomena.

U predmetu **„M”, Viši sud u Podgorici**²⁹, Ks.br.33/10, mediji - dnevne novine su kršile pretpostavku nevinosti objavljajući tekst o

29 Krivično djelo: Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz čl. 142. st. 1. KZ SRJ i Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz čl. 144. KZ SRJ.

sudjenju, a kršenje pretpostavke stoji u samom naslovu teksta "Zlostavljali civile i ratne zarobljenike".

U predmetu **M. R. i dr. Viši sud u Podgorici**³⁰, K.br.162/11, optuženi R.M. naveo je na glavnom pretresu da mu je člankom u dnevnom novinama dana 28.02.2012, čiji naslov glasi: "Uz tikovinu švercovali drogu", povrijeđena pretpostavka nevinosti od strane medija.

RAVNOPRAVNOST STRANAKA U POSTUPKU - JEDNAKOST ORUŽJA

U predmetu **Š.D. i dr. Viši sud u Bijelom Polju**³¹ odbrana je na početku pretresa i više puta u toku glavnog pretresa, potencirala pitanje prava na efikasnu odbranu i na ravnopravnost oružja. Odbrana je u samom početku ukazala da joj nije dostavljen niz dokaza kojima tužilaštvo raspolaže i to još iz istrage. Takođe je ukazala da braniocima nije omogućen nesmetani kontakt sa branjenicima tokom trajanja pritvora- da se radi o neuslovnim prostorijama, da su razdvojeni staklom od branjenika i da im nije obezbijeđen nesmetan kontakt tokom postupka.

Predsjednik vijeća je odbio ovaj predlog i započeo sa postupkom. Ovo najviše na osnovu izjave samog okrivljenog D.Š. koji je na pitanje da li je spreman da iznosi odbranu, odgovorio potvrdno. Kada se ima u vidu potpuna neusaglašenost branilaca i ovog okrivljenog (branioci tvrde da okrivljeni ne može iznositi odbranu, a okrivljeni se o tome potvrdno izjašnjavaju) postavlja se pitanje ostvarivanja efikasne odbrane. Međutim, posmatrački tim smatra da je utemeljenost odluke suda da otpočne sa glavnim pretresom u najmanju ruku diskutabilna. Naime, okrivljeni koji je u pritvoru već 9 mjeseci očekuje da počne glavni pretres, a, s druge strane, on ne može poznavati odredbe

30 Krivično djelo; Neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga u pokušaju iz čl.300 st.2 u vezi st.1. čl.20. KZ CG - Krivična djela protiv zdravlja ljudi
31 Krivična djela: Stvaranje kriminalne organizacije iz grupe krivičnih djela protiv javnog reda i mira; neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga iz grupe krivičnih djela protiv zdravlja ljudi i pranje novca iz grupe krivičnih djela protiv platnog prometa i privrednog poslovanja iz čl. 268, st.4 u vezi sa čl.49. st.1 KZ CG. čl. 416, st.1-5 KZ CG, čl. 300 KZ CG i čl.268, st.4 u vezi sa čl.49. st.1 KZ CG

krivičnog postupka, a posebno teško da može biti svjestan čemu se izlaže ukoliko počne da daje iskaz, a da makar njegovi branioci nijesu upoznati sa svim dokazima. Mišljenja smo da je sud morao uputiti okrivljenog da se konsultuje sa svojim braniocima, a to je bio dužan na osnovu čl. 14. ZKP-a. Ovo posebno stoga što je u nastavku glavnog pretresa predsjednik vijeća obavijestio odbranu da će im biti omogućen nesmetani kontakt sa okrivljenim u pritvoru, kao i da će im biti dostavljeni dokazi za koje je odbrana tvrdila da ih nije dobila, a dio tih dokaza im je uručen na samom glavnom pretresu, ali nakon saslušanja okrivljenog. Na ovaj način dovodi se u pitanje pravo na efikasnu odbranu i posebno pravilo ravnopravnosti stranaka u postupku odnosno jednakost oružja.

Nadalje, predsjednik vijeća je u više navrata oslovio okrivljenog njegovim (okrivljenog) ličnim imenom, govorio mu je "ti", miješao ime okrivljenog i ime brata okrivljenog. Kada je ovaj podatak objavljen, Viši sud u Bijelom Polju reagovao je saopštenjem koje je u najmanju ruku čudno. Naime, u prvom dijelu saopštenja (misli se na dio u kojem se govori o ponašanju sudije) navodi se da sudija ničim nije prekoračio ovlašćenja koja ima u postupku, profesionalizam i dobro ophođenje, a da se okrivljenom obraćao na naprijed opisan način zbog pritiska koji je stvoren u medijima. Međutim, odmah zatim, navodi se: "Predsjednik Vrhovnog suda je odmah po saznanju o objavljivanju snimka suđenja u medijima, zatražio od predsjednika Višeg suda u Bijelom Polju da obavi razgovor sa sudećim sudijom i upozori ga da u nastavku suđenja koristi zakonsku terminologiju, što je u konkretnom slučaju i učinjeno, a koju sugestiju i kritiku je sudija i prihvatio". Dakle, da nije bilo intervencije predsjednika Vrhovnog suda, ne bi bilo ni kritike, jer je očigledno da Viši sud u Bijelom Polju smatra da predsjednik vijeća nije ni u čemu pogriješio. Zakonska terminologija, pa dakle i termini: "optuženi" i "okrivljeni" ustanovljeni su upravo zbog načela jednakosti i svakom licu koje je u takvoj poziciji treba se obraćati ovim terminima. Iz ovakvog ponašanja sudije mogu se izvlačiti različiti zaključci, kao i u svakom slučaju kada se zakon ne poštuje.

Na kraju, i u ovom slučaju došlo je do rasprave oko unošenja iskaza u zapisnik, a branioci

okrivljenog su insistirali na tome da se i pitanja unose u zapisnik što ima svoju logiku: kako će se u žalbi istaći da je sud dozvolio odgovor na nedozvoljeno pitanje, ako tog pitanja nema na zapisniku (glavni pretres od 19.07.2011).

Problem je uočen u predmetu „M“, protiv M. M.G., I. M.G., Špira S.L., B. M.G., I. D.M. i Z. M.T., Viši sud u Podgorici³², Ks.br.33/10, gdje je odbrana isticala zloupotrebu prava od strane zamjenika specijalnog tužioca za organizovani kriminal i ratni zločin, a koja postupanja su suprotna odluci Apelacionog suda, kojom je ukinuta presuda Višeg suda i predmet vraćen prvostepenom sudu na ponovno suđenje u dijelu koji se odnosi na krivično djelo ratni zločin protiv ratnih zarobljenika. Odbrana u navedenom predmetu smatra da zamjenik specijalnog tužioca, zloupotrebljava svoja prava i ovlašćenja kako bi okrivljeni bili optuženi i za krivično djelo ratni zločin protiv ratnih zarobljenika.

U predmetu „Z“, Viši sud u Podgorici³³, Ks.br. 8/11, odbrana je više puta isticala da je postupanjem suda stavljena u nepovoljan položaj u odnosu na optužbu, sa razloga što su gotovo svi dokazni predlozi odbrane odbijeni, pojašnjavajući, između ostalog, da je prvi nalaz vještaka finansijske struke sačinjen na predlog optužbe, za potrebe VDT i pokretanja istrage, da je dopunski nalaz sačinjen na predlog punomoćnika oštećene strane, a da je predlog odbrane da nalaz i mišljenje izrade nezavisna revizorska ustanova, odbijen. Smatramo cjel-

32 Krivično djelo: Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz čl. 142. st. 1. KZ SRJ i Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz čl. 144. KZ SRJ.

33 Krivična djela: protiv R. K. – predsjednika Opštine Budva zbog krivičnog djela – Zloupotreba službenog položaja iz člana 416 stav 3 u vezi stava 1 i člana 416 stav 1 Krivičnog zakonika, D. M. – potpredsjednika O. B., zbog krivičnog djela – zloupotreba službenog položaja iz člana 416 stav 3 u vezi stava 1 Krivičnog zakonika, Đ. P. poslanika u Skupštini Crne Gore, D. Z., S. D., S. V., S. T., N. S., M. K. zbog krivičnog djela – zloupotreba službenog položaja putem pomaganja iz člana 416 stav 3 u vezi stava 1 u vezi člana 25 Krivičnog zakonika, D. S., vlasnika i izvršnog direktora preduzeća „M.“ DOO B., zbog krivičnog djela – zloupotreba ovlašćenja u privredi iz člana 276 stav 2 u vezi stava 1 tačka 5 Krivičnog zakonika i krivičnog djela – zloupotreba službenog položaja putem podstrekavanja iz člana 416 stav 1 u vezi člana 24 Krivičnog zakonika, M. M. zbog krivičnog djela – zloupotreba službenog položaja putem podstrekavanja iz člana 416 stav 1 u vezi člana 24 Krivičnog zakonika i N. P. – izvršne direktorice preduzeća „Z. I.“ DOO B., zbog krivičnog djela – utaja poreza i doprinosa iz člana 264 stav 3 u vezi stava 1 Krivičnog zakonika

ishodnim da ukažemo na navode odbrane o tome da je predmetni nalaz kontradiktoran. Naime, vještaku nisu dostavljeni bilans stanja i bilans uspjeha D.O.O. ”Z. I.”, iako se isti u nalazu poziva upravo na ove izvore. Navedena praksa je nedopustiva i treba je strogo kažnjavati.

U istom predmetu, sud je upoznao stranke sa dopisom istražnog sudije Višeg suda u Beogradu od 20.marta 2012, po zamolnici Višeg suda u Podgorici, Ks.br.8/11 od 31.01.2012, u vezi sa saslušanjem svjedoka S.M., u kojem dopisu istražni sudija navodi da S.M. nije dostupan srbijanskim vlastima. U istom predmetu odbrana je ukazala na povredu prava na ravnopravnost stranaka – jednakost oružja, jer je tužilaštvo saslušalo u Moskvi tri svjedoka iz navedenog predmeta bez prisustva branilaca. Branioci su zahtijevali da se saslušanje obavi putem video linka, kako bi i odbrana mogla postavljati pitanja svjedocima, koji predlog je sud odbio usled nedostupnosti. Međutim, prema dopisu Generalnog tužilaštva Ruske federacije, dostavljenom po zamolnici za pružanje međunarodne pravne pomoći u predmetnoj krivičnoj stvari, a u vezi sa saslušanjem jednog od svjedoka V. L., konstatuje se da isti nije dostupan ruskim vlastima. Sa ovih razloga, odlučeno je da se u dokaznom postupku neće izvoditi kao dokaz saslušanje S.M. i V.L.

U predmetu M.G. i dr. Viši sud u Podgorici - Specijalno odjeljenje za suđenje za krivična djela organizovanog kriminala, korupcije i ratnih zločina, Ks.br.08/09³⁴, optuženi i oštećeni su koristili svoje pravo da postavljaju pitanja svjedocima i da stavljaju primjedbe na njihove iskaze. Prilikom ispitivanja svjedoka G., optužena N. je dva puta upozorena da postavlja sugestivna pitanja i upozorena da iste mora preformulisati, jer su se odnosila na subjektivan stav svjedoka prema predmetnim činjenicama, a ne na njegova saznanja o tome. Nakon što se optužena N. obratila sudu

34 Krivično djelo: Zloupotreba službenog položaja iz čl.416 KZ CG - Krivična djela protiv službene dužnosti, Protiv: M. G., izvršnog direktora AD L. B., I. T. finansijske direktorice, Z. O., predsjednika Sindikata L. B., A. L., glavnog dispečera drumskog saobraćaja, S. J., blagajnice, M. M., referenta blagajničkog poslovanja, Z. V., referenta za obračun zarada i blagajničko poslovanje, R. P., rukovodilac službe za finansijsku operativu i referent naplate u sektoru finansijsa, Z. N., projektant aplikacija, D. P., rukovodilac radne jedinice finansijsa, R. D., blagajnice

tražeći da postavi još jedno pitanje svjedoku, predsjednica vijeća joj je odgovorila da nema pravo da postavlja više pitanja, da je to pravo koristila u prethodnom krugu. Na ovu odluku predsjednice vijeća prigovorio je branilac optužene N., uz obrazloženje da se optuženoj ne može uskratiti pravo da postavi pitanje, a da će sud odlučiti da li je isto dozvoljeno ili ne, te da li će dozvoliti odgovor.

Odbrana je, u predmetu **D.V. i dr. Viši sud u Podgorici**,³⁵ K.br.7/10, više puta isticala i sudu dostavila dokaze da je prilikom oduzimanja dokumentacije od strane policije došlo do ozbiljnih propusta, jer ista nije taksativno nabrojana, pa je nepoznato koja je sve dokumentacija postojala. Činjenica je da nije sačinjen spisak predmetne dokumentacije, što je moglo stvoriti mogućnost za zloupotrebu iste. Okrivljena D.V. izjavila je da su tri osobe imale šifru za ulazak u sistem za odobravanje i podizanje novca, a ne samo ona i tražila je od suda da to i provjeri, međutim, sud u vezi sa tim nije odlučivao.

PRAVO NA EFIKASNU ODBRANU

U predmetu **P. S. i dr. Viši sud Bijelo Polje**, Ks.Br.1/08, takođe je došlo do odbijanja suda da u zapisnik ad litteram unese predlog branioca za izuzeće, a došlo je i do sporenja oko unošenja iskaza okrivljenog (glavni pretres od 20.05.2011). U svim odredbama ZKP-a koje se odnose na sačinjavanje zapisnika kao pravilo je postavljeno da lice koje vodi ispitivanje ili saslušanje unosi iskaze u zapisnik. Zbog toga, uvijek postoji mogućnost neslaganja oko toga šta je stvarno rečeno, posebno kada se radi o dugim iskazima.

Uprkos iskazu svjedoka-oštećenog u predmetu **S. I. i dr. Osnovni sud Podgorica**,³⁶ da se ne pridružuje krivičnom gonjenju branilac okrivljenog, bez prethodne konsultacije sa svojim klijentom, a nakon što je u trajanju od pola sata odsustvovao sa glavnog pretresa po sopstvenom zahtjevu, obrazloženom time da odbrana u ovoj krivično pravnoj-stvari nije

obavezna, započinje sa ispitivanjem svjedoka-oštećenog, tokom kojeg isti izjavljuje da se pridružuje krivičnom gonjenju i postavlja imovinsko-pravni zahtjev isključivo iz tog razloga, što je revoltiran pitanjima postavljenim od strane branioca.

Branilac po službenoj dužnosti u predmetu **F. M. i dr. Osnovni sud u Bijelom Polju, K.br.148/11**, (glavni pretres od 21.06.2011)³⁷, nije znao identitet okrivljenog kojeg brani. On je naime izjavio da je branilac okrivljenog Č.G. nakon čega je ga je postupajući sudija opomenuo da je on zapravo branilac okrivljenog R.D. i konstatovao da je "očigledno advokat na suđenje došao nespreman i da se nije upoznao sa predmetom u kojem je postavljen za branioca po službenoj dužnosti".

Branilac optuženog u predmetu **L.H. Osnovni sud - Rožaje**³⁸ K.br.84/11, u toku glavnog pretresa samo jednom je iskoristio mogućnost da postavlja pitanja svjedocima, nije imao primjedbi na izvedene dokaze, i konačno, u dijelu dopune dokaznog postupka, predložio je samo da se jedno lice sasluša kao svjedok, iako je bio dužan znati da se isto lice ne može saslušati, jer je sve vrijeme prisustvovalo glavnom pretresu, odbrani optuženog i saslušavanju svjedoka.

U predmetu **D.Š., Viši sud u Bijelom Polju - Specijalno odjeljenje za suđenje za krivična djela korupcije, organizovanog kriminala, terorizma i ratnih zločina**,³⁹ Ks.br.16/10, svjedoku su od strane zastupnika optužbe, više puta bila postavljena ista pitanja i to ona na koja je ovaj svjedok već nedvosmisleno odgovorio. Ovakav način ispitivanja svjedoka koje je usmjeren ka dobijanju povoljnijeg odgovora u korist optužbe, predstavlja primjer loše prakse koju sud treba da spriječi i zaštititi svjedoka od takvog načina ispitivanja, a to u konkretnom nije bio slučaj.

Ukazivanje na pravno nevaljane dokaze

S obzirom na to da je pitanje pravno nevaljanih

³⁷ Krivično djelo: Nasilničko ponašanje iz čl. 399 KZ CG
³⁸ Krivično djelo: Teška krađa iz čl. 240. st. 1. tač. 1. u vezi sa čl.49 i čl. 23. st. 2. KZ CG

³⁹ Krivična djela: Stvaranje kriminalne organizacije - Krivična djela protiv javnog reda i mira, Neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga - Krivična djela protiv zdravlja ljudi i Pranje novca - Krivična djela protiv platnog prometa i privrednog poslovanja KZ CG

³⁵ Krivično djelo: Zloupotreba službenog položaja iz čl.416 st.3 KZ CG (Krivična djela protiv službene dužnosti)

³⁶ Krivično djelo: Mučenje iz čl.167.st.3 u vezi st.2 KZ CG

dokaza istaknuto u velikom broju posmatranih predmeta, smatramo potrebnim da ukazano na određene stavove odbrane po pitanju istih:

Tokom postupka u predmetu „M”, protiv M. M.G., I. M.G., Špira S.L., B. M.G., I. D.M. i Z. M.T.⁴⁰, Viši sud u Podgorici, Ks.br.33/10, sud je, na predlog odbrane izdvojio iz spisa objerene fotokopije zapisnika o saslušanju svjedoka pred sudom Republike Hrvatske. Postupajući po žalbi tužioca, Apelacioni sud je preinačio odluku sudećeg vijeća i odlučio da se ovi iskazi mogu čitati i koristiti kao dokaz u postupku. S obzirom da postupak nije pravosnažno okončan, posmatrački tim nije ulazio u ocjenu ovog pitanja, ali ukazujemo da bi praksa morala biti usaglašena i stavovi nižih i viših sudova po tom pitanju identični. U nastavku postupka, na predlog odbrane izdvojen je dio spisa iz predmeta kao pravno nevaljani dokazi, ali je Apelacioni sud rešenje o izdvajanju dijela spisa, odnosno ovjerenih fotokopija iskaza datih u Hrvatskoj, ukinuo. Prilikom odlučivanja o načinu izvođenja dokaza u nastavku dokaznog postupka u predmetu P. S. i dr. Viši sud Bijelo Polje, Ks.Br.1/08, konkretno o predlogu da se dokazni postupak nastavi čitanjem iskaza svjedoka datih neposredno na zapisnik na ranijem glavnom pretresu i čitanjem izvještaja vještaka (koji dokazi su izvedeni na ranije održanom glavnom pretresu, pred vijećem u drugačijem sastavu), sud je odlučivao o ovom predlogu prije saslušanja svih stranaka (u toku prekida glavnog pretresa radi odlučivanja o predlogu za novčano kažnjavanje jednog od branilaca, a prije saslušanja branioca optuženog P.S.). Ovakvo ponašanje suprotno je čl. 329. i čl. 356. ZKP-a, odnosno 317. i 345. tada važećeg ZKP-a.

Problem pravno nevaljanih dokaza istaknut je i u predmetu Z. A. i dr., Viši sud u Podgorici. Sud je odlučio da, na predlog odbrane, izdvoji dio spisa koji su sačinjeni u Švajcarskoj, jer prilikom obezbjeđivanja istih nije poštovana zakonom predviđena procedura, čime je u konkretnom predmetu ispoštovani važeći standarda i nacionalni propisi.

40 Krivično djelo: Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz čl. 142. st. 1. KZ SRJ i Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz čl. 144. KZ SRJ

U predmetu optuženog D. R., Viši sud u Podgorici⁴¹, K.br.10/2010, na glavnom pretresu pročitano je zapisnik o prepoznavanju osumnjičenog lica, za koji je odbrana tražila da se izuzme iz spisa predmeta kao pravno nevaljan dokaz jer je pribavljen suprotno odredbi čl.115 ZKP –a. U konkretnom predmetu, na prepoznavanju lica sa osumnjičenim su bila lica zaposlena u policiji, a to stoji i u samom zapisniku. Dopis koji je upućen od strane policije potvrđuje ove navode da su kod prepoznavanja, odnosno u liniji za prepoznavanje stajala lica zaposlena u policiji, ali da to nisu bila lica koja su ispitivala osumnjičene ili direktno bila vezana za radnje u policiji. Međutim, sama činjenica da su okrivljeni u liniji za prepoznavanje prepoznali službenike policije ukazuje na povredu ZKP-a. Zbog navedenog ovaj dokaz bi morao biti izuzet iz spisa predmeta jer se radi o pravno nevaljanom dokazu.

Prije davanja završnih riječi u predmetu „Z“, odbrana je dostavila sudu predlog za dopunu dokaznog postupka, tačnije nalaz i mišljenje revizorske kuće iz Beograda doo. „P. S.“. Zamjenik specijalnog tužioca usprotivio se izvođenju ovog dokaza, iz razloga što je dostavljen u formi fotokopije kao i iz razloga što je u toku postupka već angažovan sudski vještak koji se o istom predmetu vještačenja prethodno izjasnio u svom nalazu i mišljenju, sud je odredio pauzu u trajanju od pola sata kako bi izvršio uvid u predloženi dokaz. Sud je prihvatio progovor tužioca nakon što je izvršio uvid u predloženi dokaz, Međutim u predmetu D.V. Viši sud u Podgorici, vještak je dao nalaz i mišljenje na osnovu dokumentacije koju su dijelom činile kopije, a ne originali. Na pitanje branioca okrivljene D.V. vještak je ove navode potvrdio. Na osnovu prethodnog zaključujemo da sud različito postupao u različitim predmetima. Navedeno otvara pitanje rada sudskih vještaka, postupka za njihov izbor i razrešenje, odnosno usklađenosti zakona sa važećim standardima.

U predmetu protiv optuženih J. M. i dr., Viši sud u Podgorici⁴², K.br.2/11, na glavnom pre-

41 Krivično djelo: Teško ubistvo ubistvo iz čl. 144. st. 1. KZ CG i Pomoć učiniocu posle izvršenja krivičnog djela iz čl. 387 st.3 KZ CG - Krivična djela protiv života i tijela
42 Krivično djelo: Neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga u pokušaju iz čl.300 st.2 KZ CG - Krivična djela protiv zdravlja ljudi

tresu u nastavku dokaznog postupka, svjedočio je inspektor u UP PJP Ekspozitura za borbu protiv droge i krijumčarenja, koji je saslušavao jednog od okrivljenih, tačnije R. B. u prisustvu branioca po službenoj dužnosti. Svjedok je istakao da okrivljenog S. M. nije saslušavao, da se u zapisniku sa saslušanja okrivljenog R. B., potkrala tehnička greška, u smislu da je navedeno, da je saslušanje obavio inspektor sa sličnim imenom, odnosno razlikom u jednom slovu, te da osoba pod tim imenom, po njegovom saznanju, nije zaposlena u UP PJP Ekspozitura za borbu protiv droge i krijumčarenja. Okrivljeni S. M. je prigovorio iskazu svjedoka, u smislu da ga isti jeste saslušavao u kancelariji. Okrivljeni R. B. je negirao da je bio u prostorijama za zadržavanje, kako je navedeno u zapisniku, već da je bio 2.00 h u službenoj kancelariji, a naveo je da mu tokom saslušanja inspektor ni u jednom momentu nije saopštavao njegova prava u postupku. Sud je donio rješenje da se iz spisa predmeta izuzme zapisnik o saslušanju R. B. kao pravno nevaljan dokaz i da se u nastavku dokaznog postupka izvrši uvid u svesku, koja je predložena kao dokaz od strane okrivljenog R.B.

Okirvljeni **B. Z., Viši sud u Podgorici**⁴³, K.br.145/11, predao je sudu podnesak kojim traži ispravku zapisnika sa glavnog pretesa od 20.12.2011. godine u odnosu na svjedočki iskaz V. R. Punomoćnik oštećene porodice smatra da se zbog protoka vremena od 2 mjeseca, ne može precizno utvrditi šta je svjedok V. R. naveo u svom svjedočkom iskazu na prethodnom glavnom pretresu, a da to nije ušlo u zapisnik. Sud je nakon pauze za vijećanje, odlučio da se uvaži zahtjev okrivljenog i predlog odbrane i odlučio da se u nastavku dokaznog postupka svjedok V.R. pozove i da precizira kontekst i slijed događaja svog iskaza. Branilac okrivljenog iznio je primjedbu da zbog nedostatka tehničkih sredstava – LCD monitora na kojim bi, sve stranke u postupku pratile unošenje u zapisnik sa glavnog pretresa, dolazi do ovakvih propusta. Nakon što je branilac okrivljenog sudu priložio nove dokaze-kopije Dnevnog biltena UP i tri službene zabilješke, punomoćnik oštećene porodice se usprotivio izvođenju

⁴³ Krivično djelo: Ubistvo iz čl.143 KZ CG - Krivična djela protiv života i tijela

ovih dokaza, smatrajući da su isti pribavljeni protivno ZKP. Sud je potom donio rješenje da se u nastavku dokaznog postupka službenim putem pribave predloženi dokazi.

U predmetu **S. B. i dr. Viši sud u Podgorici**⁴⁴, Ks.br.1/12 odbrana je prigovorila i valjanosti listinga telefonskih razgovora koji su pribavljeni mjerama tajnog nadzora, uz obrazloženje da su isti dostavljeni odbrani u 2 različita formata i da se iz listinga vidi da su “stari” i do 4 godine od izvršenja predmetnog krivičnog djela. Ovo ne bi trebalo da je moguće, imajući u vidu zakonske propise koji su bili na snazi u vrijeme prikupljanja ovih dokaza, a koji su nalogali mobilnim operaterima da ove podatke čuvaju najviše 2 godine.

U predmetu **I. R., Viši sud u Podgorici**⁴⁵, K.br.28/12, odbrana je navela da ima saznanja da je predsjednica vijeća, mimo glavnog pretresa, naložila da se sprovede istražna radnja vještačenja uređaja sa SIM karticom, marke „BMW” koja radnja nije izvedena tokom tužilačke istrage, niti predložena u optužnici, a koje navode monitoring tim nije uspio provjeriti do zaključenja izvještaja.

PRAVO NA NEZAVISAN I NEPRISTRASAN SUD

Posmatrački tim nije uočio direktne dokaze nedozvoljenih uticaja na sud izuzev u predmetu: **R.K. i dr. Viši sud u Podgorici**⁴⁶, KS.br.8/11 gdje je optuženo više okrivljenih za više krivičnih djela, uglavnom iz grupe krivičnih djela protiv službene dužnosti. Prije početka glavnog pretresa branioci su obavijestili sud da je Ustavni sud Crne Gore prihvatio njihovu

⁴⁴ Krivična djela: Ubistvo iz čl.143 KZ CG i čl.143 u vezi sa čl.24 KZ CG, Izazivanje opšte opasnosti iz čl.327, st.1 KZ CG; Iznuda iz čl.250, st.1 KZ CG

⁴⁵ Krivično djelo: Teško ubistvo iz čl.144, st.1, tačka 8 KZ CG Krivična djela protiv života i tijela

⁴⁶ Krivična djela protiv službene dužnosti : Zloupotreba službenog položaja iz člana 416 stav 3 u vezi stava 1 i člana 416 stav 1 Krivičnog zakonika, zloupotreba službenog položaja iz člana 416 stav 3 u vezi stava 1 Krivičnog zakonika, zloupotreba službenog položaja putem pomaganja iz člana 416 stav 3 u vezi stava 1 u vezi člana 25 Krivičnog zakonika, zloupotreba ovlaštenja u privredi iz člana 276 stav 2 u vezi stava 1 tačka 5 Krivičnog zakonika, zloupotreba službenog položaja putem podstrekavanja iz člana 416 stav 1 u vezi člana 24 Krivičnog zakonika, utaja poreza i doprinosa iz člana 264 stav 3 u vezi stava 1 Krivičnog zakonika.

inicijativu i poništio rešenja o produženju pritvora protiv pojedinih okrivljenih i insistirali da se oni odmah puste na slobodu. Ne ulazeći u opravdanost odluke Ustavnog suda, postavlja se pitanje kako je moguće da branioci okrivljenih dođu do originala odluke prije nego što je odluka dostavljena Apelacionom sudu, čije je rešenje o pritvoru i ukinuto, odnosno Višem sudu u Podgorici. Sva komunikacija u ovakvim situacijama odvija se preko prvostepenog suda. Glavni pretres je prekinut i nastavljen narednog dana kada je krivično vijeće ponovo odredilo pritvor protiv okrivljenih i to iz istih razloga kao i ranije. U toku glavnog pretresa, pritvor je ukinut i to od strane Apelacionog suda koji je postupao po žalbi na rešenje Višeg suda. U međuvremenu, zbog podnešenog predloga za izuzeće sudećeg sudije i predsjednika Višeg suda u Podgorici, pretres je bio prekinut i nastavljen je nakon što je predlog za izuzeće odbijen. Mora se reći da sva događanja u vezi sa produženjem i ukidanjem pritvora ostavljaju jednu neprijatnu sliku o ponašanju državnih organa i to u jednom izuzetno složenom i društveno interesantnom predmetu. Produženje pritvora od strane Višeg i njegovo ponovno ukidanje od strane Apelacionog može dovesti do sumnje: da je vršen uticaj na sudove posebno na Apelacioni koji na osnovu potpuno istog činjeničnog stanja donosi dvije različite odluke.

U ovom predmetu, došlo je i do rasprave o tome da li se kazivanja učesnika u postupku vjerno unose u zapisnik, do rasprava između tužioca i odbrane da li se neki dokazi mogu predočiti okrivljenom prilikom ispitivanja, do glasnog komentarisanja pitanja i odgovora, oduzimanja riječi, brojnih opomena. Član 321. ZKP-a jasno propisuje ovlašćenja i obaveze predsjednika vijeća, odnosno sudećeg sudije u slučaju kršenja procesne discipline: opomena, novčana kazna, udaljšavanje i nije jasno zbog čega sud nije primijenio odredbe ovog člana. Jedan od branilaca je izjavio da nije uplašen opomenom suda nakon čega je, po mišljenju posmatračkog tima, morao biti odmah udaljen iz sudnice sa uskraćivanjem prava da se pojavljuje u postupku, jer ovakva izjava znači da će i nastaviti da se tako ponaša, što se u daljem toku pretresa i potvrdilo, ali takođe bez posledica.

U predmetu **M. G. i dr., Viši sud u Pod-**

gorici⁴⁷ - Specijalno odjeljenje za suđenje za krivična djela organizovanog kriminala, korupcije i ratnih zločina, Ks.br.08/09, prilikom ispitivanja svjedokinje G., sekretarice finansijske direktorke, branilac optužene T., prigovorio je pitanju koje je predsjednica vijeća postavila, a koja pitanja su se odnosila na režim donošenja i otpravljanja odluka koje su obuhvaćene optužnicom. Ovo sa razloga što je branilac smatrao da bi svjedokinja, iako uredno upoznata sa pravima i dužnostima svjedoka, te čl. 111 ZKP-a, davanjem odgovora na data pitanja, mogla sebe izložiti eventualnoj krivičnoj odgovornosti, a kod činjenice da je pravno neuka, te da ne može procijeniti da li treba da uskrati odgovor na postavljeno pitanje ili ne. Nakon prigovora branioca, predsjednica vijeća odustala je od postavljenog pitanja i još jednom poučila svjedokinju na pravo da ne svjedoči o određenim okolnostima i pod kojim uslovima to može učiniti. Važno je istaći da u vezi sa navedenim tužilac nije imao primjedbi.

U predmetu **V.L. i dr., Viši sud u Podgorici**⁴⁸, K.br.206/11, odbrana je ukazivala na odluku Vrhovnog suda Crne Gore, koji je postupao po žalbi na drugostepenu presudu kao sud trećeg stepena. Do zaključenja ovog izvještaja, monitoring tim nije uspio izvršiti uvid u presudu Apelacionog suda po zahtjevu za slobodan pristup informacijama.

Predmet **D.V. i dr., Viši sud u Podgorici**⁴⁹, K.br.7/10, ostavlja prostor za sumnju u nezavisan i nepristrasan sud. Treba posebno istaći da vještak sjedi u sudnici cijelo vrijeme tokom više pretresa i to pored tužioca. Odbrana je ukazivala na ovo, međutim objašnjeno je od strane predsjednika vijeća da on mora biti tu da odgovara na postavljena pitanja, kako bi pojasnio dati nalaz i mišljenje. Međutim,

47 Krivično djelo: Zloupotreba službenog položaja iz čl.416 KZ CG - Krivična djela protiv službene dužnosti. Protiv: M. G., izvršnog direktora AD L. B., I. T. finansijske direktorice, Z. O., predsjednika Sindikata L. B., A. L., glavnog dispečera drumskog saobraćaja, S. J., blagajnice, M. M., referenta blagajničkog poslovanja, Z. V., referenta za obračun zarada i blagajničko poslovanje, R. P., rukovodilac službe za finansijsku operativu i referent naplate u sektoru finansija, Z. N., projektant aplikacija, D. P., rukovodilac radne jedinice finansija, R. D., blagajnice

48 Krivično djelo: Teško ubistvo iz čl.30 KZ SRJ – Krivična djela protiv života i tijela

49 Krivično djelo: Zloupotreba službenog položaja iz čl.416 st.3 KZ CG (Krivična djela protiv službene dužnosti)

vještak je u sudnici i kada se izvode drugi dokazi, a dana 30.11.2011. godine bio je prisutan za vrijeme kada je svjedok D. G. davao iskaz, gdje nije bilo potrebno njegovo prisustvo, a što može dovesti u pitanje nepristrasnost suda u konkretnom predmetu.

PRISTUP SUDU

Prije svega treba istaći da je stanje zgrada i prostora u kojima se odvijaju suđenja generalno nezadovoljavajuće. U Bijelom Polju i Podgorici, viši sudovi dijele zgradu sa drugim sudovima (u Bijelom Polju sa Osnovnim sudom, u Podgorici sa Apelacionim i Vrhovnim sudom). Suđenja se odvijaju mahom u kancelarijama koje su neuslovne i predstavljaju svojevrstan vid ograničenja javnosti. Većina sudova nema vezu sa pritvorskim prostorijama, tako da se pritvorenicima dovode i kroz zgradu provode u pratnji zatvorskih službenika i policije. U sudovima se stvara gužva jer su, pored učesnika u postupcima prisutna i druga lica. Ponašanje sudskog osoblja koje obezbjeđuje zgradu i kontroliše prisutne je različito i varira od djelimičnog odsustva kontrole (npr. u Bijelom Polju službenici na vratima često ne postavljaju nikakva pitanja, do vrlo oštre kontrole npr. u Višem sudu u Podgorici), pri čemu se mora navesti da se u komunikaciji sa strankama ponašaju profesionalno. Ni u jednom sudu nema posebne prostorije za svjedoke, a prostorije za privedena lica, tamo i gdje ih ima su male i nedovoljne. Ovim se stvara mogućnost da okrivljeni i svjedoci komuniciraju u hodniku, što može dovesti u pitanje valjanost njihovih kasnijih iskaza. U pojedinim sudskim zgradama uočeni su problemi sa funkcionalnošću toaleta za stranke, što je neprihvatljivo na mjestima na kojima se okuplja veliki broj ljudi. Infrastruktura je posebno loša u Osnovnom sudu u Podgorici ili je barem najuočljivija, jer je to sud sa najviše predmeta, a samim tim i sa najviše stranaka. Niz sudnica pretvoren je u kancelarije, a niz kancelarija u kojima se sudi su neuslovne. Relativno adekvatne sudnice su u Bijelom Polju i Podgorici, ali se mora istaći da, izuzev u Višem sudu u Podgorici, održavanje sudnica nije adekvatno. U svim sudovima, kada se suđenje odvija u kancelarijama, uslovi su potpuno neadekvatni: nema dovoljno prostora

za stranke, punomoćnici i branioci drže spise na koljenima, atmosfera je zagušljiva. U svim sudovima objavljen je raspored suđenja, negdje nedjeljni, a negdje mjesečni. U sudovima ne postoje garderobe što, posebno u zimskim uslovima u sudovima u Bijelom Polju i Rožaju stvara dodatne probleme. Takođe, vrlo je teško pronaći parking prostor. Posmatrački tim je svjestan da se ovdje radi o nedostatku sredstava i da se odgovornost ne može pripisati sudovima ili barem ne samo njima. Međutim, sve ovo ostavlja jednu sliku neprofesionalizma i svakako ne doprinosi ugledu suda. Pored toga, postavlja se pitanje pristupa sudu koji je svakako otežan.

Glavni pretres u predmetu **S. I. i dr. Osnovni sud Podgorica**⁵⁰ vođen je u kancelariji koja nije mogla da primi sve učesnike u postupku, tako da su jedan službenik ZIKS-a i jedan svjedok, morali stajati tokom trajanja glavnog pretresa. Kako se u velikoj sudnici Osnovnog suda u Podgorici izvode građevinski radovi na njenoj adaptaciji, to se nije mogao obezbijediti adekvatan prostor.

Glavni pretres u predmetu **V.N.Osnovni sud u Podgorici**⁵¹, zbog brojnosti učesnika u postupku održan u velikoj sudnici Osnovnog suda u Podgorici koja nije klimatizovana, tako da su zbog visoke temperature uslovi rada bili izuzetno teški, faktički na granici mogućeg. Primjedbe na uslove današnjeg višesatnog rada dolazile su kako od advokata tako i od samog sudije koji je tražio da posmatrač konstatuje u kakvim se uslovima radi. U toku trajanja glavnog pretresa, na insistiranje sudije, služena je voda strankama u postupku, kako bi se uslovi za rad učinili koliko toliko podnošljivim, ali nije dozvoljeno da se vrata sudnice drže otvorenim, što je tražila zapisničarka koja je bila u vidno lošem stanju.

Neposredno pred početak zakazanog glavnog pretresa u predmetu **B.I. i dr. Viši sud u Podgorici**⁵², posmatrač je pokušao da dobije informacije o zakazanim suđenjima od pripadnika obezbeđenja suda. Posmatraču je rečeno da mu se ne može staviti na uvid spisak

⁵⁰ Krivično djelo: Mučenje iz čl.167. st.3 u vezi st.2 KZ CG

⁵¹ Krivično djelo: Zloupotreba službenog položaja iz čl.416.

st. 5 KZ CG

⁵² Krivično djelo: Razbojništvo iz čl.242, st. 4 KZ CG

zakazanih ročišta do kraja tekućeg mjeseca (u prethodnim slučajevima taj spisak je bio dostupan posmatračima), uz obrazloženje da se ta informacija može dobiti samo za konkretan datum.

Problem arhitektonskih barijera u prvom dijelu monitoringa postojao je u svim sudovima u Crnoj Gori, ali je tokom drugog dijela napravljen pomak na način da su dva suda, jedan u kojem nije vršen monitoring, Osnovni sud u Nikšiću, tokom jula mjeseca obezbijedio je pristupnu rampu za lica koja se otežano kreću, a Osnovni sud u Podgorici, ovu zakonsku obavezu poštuje od septembra mjeseca ove godine. Treba naglasiti da se ovaj nedostatak mora otkloniti i u svim drugim sudovima do 2013. godine, shodno odredbi čl.165 Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata.

PRAVO NA UPOTREBU JEZIKA KOJI SE RAZUMIJE

Posmatrački tim nije uočio kršenje ovog prava u prvom dijelu posmatračkog izvještaja. Međutim, u drugom dijelu, u predmetu **M.P. Viši sud u Podgorici**⁵³, odbrana je prigovorila iskazu svjedoka F., tražeći da se iz spisa predmeta izdvoje zapisnici o saslušanju ovog svjedoka kod istražnog sudije Osnovnog suda u Baru, Ki.br. 125/99, kao i zapisnik sa glavnog pretresa pred Osnovnim sudom u Baru kao pravno nevaljani. Zapisnike posebno treba izdvojiti imajući u vidu iskaz dat na glavnom pretresu koji se u bitnom razlikuje u odnosu na ranije dat iskaz, te činjenicu da kod davanja ranijih iskaza, svjedok nije bio upoznat sa pravom da iskaz može dati na jeziku koji razumije, već ih je dao na zvaničnom jeziku suda.

PROCESNA DISCIPLINA

U predmetu **S.B. i dr. Ks.br.1/12**, zbog kršenja procesne discipline, uzimanjem riječi bez odobrenja suda, braniocu je izrečena opomena na zapisnik. Zbog ometanja procesne discipline, u istom predmetu, a nakon usmene opomene predsjednice vijeća, iz sudnice su udaljeni članovi porodice pok.oštećenog.

⁵³ Okrivljeni: G. A., B. S., B. I., B. R., N. J., Đ. G., R. H.

Tokom glavnog pretresa u predmetu **V.N. Osnovni sud u Podgorici**⁵⁴, sudija je pažljivo vodio računa o procesnoj disciplini stranaka i više puta je upozoravao kako svjedoka oštećenog, tako i branioca okrivljenog i okrivljene da ne komuniciraju neposredno, već putem suda, a tužioca, branioca okrivljenog i okrivljene da ne postavljaju sugestivna pitanja.

PONAŠANJE SUDIJA I SUDSKOG OSOBLJA⁵⁵

U toku vršenja monitoringa, zapaženo je da se sudije mimo sudnice ili kancelarije u kojoj se sudi, ponašaju u granicama profesionalnosti i drže do ugleda suda. U principu, sudije ne komuniciraju sa strankama u hodnicima sudova, što smatramo pozitivnim. Međutim, u jednom broju sudova, u kojima se suđenja održavaju u malim kancelarijama, često dolazi do ex parte komunikacije između suda i stranaka, kao i između samih stranaka, koja podstiče osjećaj neformalnosti i može negativno uticati na percepciju nezavisnosti i nepristrasnosti sudstva. Izgradnja potrebnog broja sudnica koje mogu primiti zainteresovanu javnost stoga treba da ima prioritet.

OBAVJEŠTENJA O PRAVIMA

Na info punktovima u sudu nalazi se dovoljan broj brošura za žrtve i svjedoke krivičnih djela, putem kojih se isti mogu upoznati sa svojim pravima i obavezama. Vodič za pristup informacijama u posjedu Osnovnog suda u Podgorici, takođe je dostupan, kao i vrste informacija koje se u njegovom posjedu, proceduri pristupa informacijama, načinu ostvarivanja prava na pristup informacijama, rešavanje po zahtjevu i pravna zaštita, kao i informacije o troškovima postupka.

Brošura o nevođenju krivičnog postupka daje informacije zainteresovanim licima kako da brzo i jednostavno dođu do uvjerenja o nevođenju krivičnog postupka.

⁵⁴ Krivično djelo: Zloupotreba službenog položaja iz čl.416. st. 5 KZ CG

⁵⁵ U ovom dijelu ne govorimo o ponašanju sudija tokom suđenja, već samo u odnosu na ponašanje u zgradama sudova.

Dajući informacije o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku, brošura pojašnjava šta predstavlja konkretno pravo, kada se i pod kojim uslovima podnosi tužba za pravično zadovoljenje, odlučivanje po istoj, informacije o ustavnoj žalbi i predstavnici Evropskom sudu za ljudska prava.

Na info punktovima u Osnovnom sudu u Podgorici, dostupna je brošura o načinu ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć, kojom se zainteresovana lica upućuju na to, ko su pružaoci usluga besplatne pravne pomoći, pod kojim se uslovima i u kom postupku usluge besplatne pravne pomoći odobravaju, sve u skladu sa Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći.

Međutim, LCD monitori uz raspored glavnih pretresa i ročišta, sada dodatno emituju i druge sadržaje: obavještenje o lokaciji službe besplatne pravne pomoći; obavještenje o brošurama dostupnim na info-punktovima; poziv za iznošenje ličnog mišljenja putem letka za sugestije; kontakt informacije i radno vrijeme suda i pisarnica.

Sud obavještava stranke i druge učesnike u postupku o svim relevantnim pitanjima i čini im dostupnim informacije različite sadržine, kao što su dopisi Advokatske komore Crne Gore ili slično.

ZAKLJUČNE OCJENE POSMATRAČKOG TIMA

Posmatrački tim je kroz opise posmatranih predmeta već naveo određena zapažanja koja se tiču poštovanja prava na pravično suđenje u tim postupcima. Uzimajući u obzir činjenicu da se monitoring sprovodio samo za period od podignute optužnice do završetka glavnog pretresa, te da u posmatranim predmetima nisu donijete pravosnažne presude, monitoring tim će nastaviti da prikuplja informacije o žalbama i drugostepenim presudama i obavještava javnost o relevantnim činjenicama. U ovom dijelu, ukazaćemo na određene povrede prava na pravično suđenje, ali i na određene tendencije koje bi, po našem mišljenju, trebalo spriječiti ili izbjeći.

NAČELO JAVNOSTI

U odnosu na javnost postupka posmatrački tim nije uočio kršenja. Sudovi načelo javnosti glavnog pretresa poštuju koliko god im to omogućavaju prostorni kapaciteti. Evidentno je da sudovi imaju problem prostornog kapaciteta sudnica, kojih nema u dovoljnom broju i zbog kojih se nekada glavni pretresi održavaju u kancelarijama sudija. Ovaj problem na određen način utiče na ograničavanje prisustva javnosti ali i na kasnije zakazivanje predmeta, u dane kada je sudnica slobodna. Kod ovakve situacije načelo javnosti glavnog pretresa u nekim slučajevima je ograničeno i pored činjenice da se sudije trude da omoguće pristup najvećem mogućem broju zainteresovanih lica.

Kada je u pitanju načelo javnosti rada suda, u posmatračkom periodu zapaženo je više izmjena koje u bitnom unapređuju javnost rada Osnovnog i Višeg suda u Podgorici, a odnose se prije svega na LCD monitore postavljene u paru, u holu prizemlja i na svim spratovima suda, putem kojih se emituje raspored ročišta u parničnom, na jednom LCD monitoru, odnosno glavnih pretresa u krivičnom postupku, na drugom LCD monitoru. Takođe, u holu prizemlja su vidno istaknute: Oglasna tabla parničnog odjeljenja, oglasna tabla sudskih vještaka, tumača i medijatora, oglasna tabla krivičnog odjeljenja i oglasna tabla izvršnog odjeljenja. Osnovni sud u Podgorici je izabran kao pilot projekat koji treba da poveća stepen javnosti rada suda. Kod činjenice da su rezultati vrlo jasni i vidljivi od samog početka realizacije projekta, to bi Osnovni sud u Podgorici trebalo da bude modul javnosti rada svih sudova u Crnoj Gori.

PRAVO NA SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU

Sudovi zakazuju glavne pretrese u razumnim rokovima, u skladu sa ZKP-om. Međutim, često se glavni pretresi odlažu zbog nediscipline stranaka i odbrane.

U toku monitoringa, uočeno je da je u jednom predmetu došlo do odlaganja glavnog pretresa usled „službene zauzetosti“ jednog od brani-

laca što je, po našem mišljenju, neprihvatljivo, posebno u predmetima sa više optuženih i više branilaca.

Pretres u predmetu **C. N. i dr. Osnovni sud u Kotoru**⁵⁶ odložen je zbog zauzetosti branioca na kongresu političke partije kojoj pripada. Ovakvo odlaganje je po mišljenju monitoring tima neprihvatljivo. Naime, ako sud hoće da bude nepristrasan, onda bi morao prihvatiti svaki takav zahtjev, a to bi značilo da skupovi političkih partija imaju prednost nad zakazivanjem suđenja.

Ukazujemo na teško kršenje prava na suđenje u razumnom roku, jer je presuda za krivično djelo krađe donešena usled apsolutne zastare koji rok iznosi 10 godina. Činjenica da se postupak nije mogao okončati u toliko dugom periodu ukazuje na neodgovoran rad svih državnih organa koji su u postupku učestvovali.

I u drugom dijelu monitoringa, u više predmeta glavni pretres nije održan zbog neispunjavanja procesnih pretpostavki, odnosno zbog toga što Uprava Policije nije postupila po naredbi za prinudno dovođenje okrivljenog lica, niti je sud obaviješten o razlozima za nepostupanje, pa je sud stoga morao slati urgencije kako bi bilo postupljeno po naredbi. Sud često nije ni obaviješten o razlozima nepostupanja po naredbi za dovođenje. Uočeno je u više predmeta da branioci nisu došli na glavni pretres, a uredno su obaviješteni. Na ovu pojavu, prije početka monitoringa, pokušalo se uticati izricanjem visokih novčanih kazni, ali ta pojava i dalje postoji u određenom broju. U velikom broju slučajeva sudu se na poziv ne odazivaju ni svjedoci u krivičnim postupcima iako su uredno pozvani pozivom za svjedočenje na glavnom pretresu ili su obaviješteni na prethodnoj raspravi. Navedeno govori o nepoštovanju i visokom stepenu neodgovornosti koji bi mogao da se prevaziđe strogim sankcionisanjem svih koji ne postupaju po nalogu, odnosno pozivu suda, a da za to nisu imali valjano opravdanje.

Primjetno je da u odnosu na početak monitoringa, u njegovom završnom dijelu, sudovi, kada se ispune uslovi, odmah izdaju naredbu

56 Krivična djela protiv službene dužnosti: krivično djelo: Posluga iz čl.421. KZ i krivično djelo: Prevara iz čl.244.st.3. u vezi st.1 KZ CG

za prinudno doviđenje, bez obzira u kojem svojstvu učestvuje u postupku lice koje na uredne pozive suda ne dolazi na glavni pretres.

U jednom dijelu posmatračkog perioda određeni broj glavnih pretresa nije održan zbog štrajka u sudovima, a koji je bio prouzrokovan vrlo lošom materijalnom situacijom zaposlenih u sudskoj administraciji. Za cijelo vrijeme štrajka rad u sudovima je bio organizovan u hitnim predmetima.

U toku posmatračkog perioda određen broj glavnih pretresa nije održan zbog nedolaska okrivljenih na glavni pretres, iako su uredno obaviješteni o danu i času održavanja istog, pa je usled neispunjavanja procesnih pretpostavki glavni pretres odložen. U nekim predmetima, nakon što okrivljeni budu poučeni od strane suda o svojim pravima, između ostalih i da mogu angažovati branioca, okrivljeni tada zatraže odlaganje glavnog pretresa, smatrajući da im je branilac potreban. Sud uvijek prihvata ovakve zahtjeve okrivljenih i odlože glavni pretres, sa upozorenjem da će sledeći glavni pretres biti održan i da u ostavljenom roku angažuje branioca.

Nekada glavni pretres bude odložen zbog nedolaska sudskih vještaka, koji uredno obavijeste sud da nisu u mogućnosti, zbog poslovnih obaveza da u zakazanom terminu prisustvuju glavnom pretresu.

Branioci okrivljenih u sudskim postupcima su u više predmeta praćenih u posmatranom periodu tražili odlaganje, uglavnom zbog obaveza u drugim sudovima, na drugim glavnim pretresima, a sud je te zahtjeve odbrane najčešće prihvatao. Takođe, evidentirana je situacija da je glavni pretres odložen jer ni optuženi ni oštećeni nisu došli na glavni pretres, a u spisima predmeta nije bilo dokaza o urednoj dostavi. Branioci okrivljenih su u nekoliko slučajeva-koliko novčano kažnjeni zbog nedolaska na glavni pretres i to iznosom od 500,00 eura. U nekim od tih predmeta branioci su uredno obavjestili sud da ne mogu pristupiti u zakazanom terminu za glavni pretres zbog drugih glavnih pretresa i dostavili dokaze za to, međutim, sud im je izrekao novčane kazne.

Svi ovi razlozi, kojima nekada doprinose i sami okrivljeni, ukupno utiču na njihova prava na suđenje u razumnom roku. U velikom broju predmeta dolazi do čestih neopravdanih odlaganja, odnosno do situacija da se pretresi odlažu zbog nedolaska stranaka, branilaca, čak i sudija bez ikakve sankcije. Ne može se prihvatiti da je neko zaboravio na suđenja, da se branioci ne pojavljuju zbog obaveza u drugim predmetima, ili zbog obaveza prema političkim strankama. Dakle, sud mora odložiti pretres ukoliko nijesu ispunjene procesne pretpostavke za njegovo održavanje, ali mora preduzeti odgovarajuće mjere da takvo ponašanje sankcioniše. Ovdje ponovo ukazujemo na predmet iz Osnovnog suda u Podgorici koji se sudi preko osam godina, kao i predmet iz istog suda u kojem je postupak okončan zbog zastare, kao i predmet iz Višeg suda u kojem odluka u prvom stepenu nije donesena punih 16 godina. Ovakva ponašanja automatski dovode do kršenja prava na suđenje u razumnom roku i ako sudovi ne budu djelovali u skladu sa zakonskim ovlaštenjima, situacija će biti samo gora. Svaki učesnik u postupku, posebno u postupcima gdje je više okrivljenih, oštećenih, branilaca i svjedoka, mora biti svjestan da nedolazak proizvodi u najmanju ruku velike troškove i da će biti strogo sankcionisan ako je neopravdano odsutan.

PRETPOSTAVKA NEVINOSTI

Sudovi pretpostavku nevinosti poštuju.

Vještak je u jednom predmetu ušao u ocjenu dokaza i iznio stav prema okrivljenoj, čime je izašao iz pravila struke i prekršio pretpostavku nevinosti u krivičnom postupku. Međutim, ni u drugom dijelu izvještaja od strane medija pretpostavka nevinosti nije uvijek poštovana. Ovakvo ponašanje je nedopustivo za bilo kojeg učesnika u postupku, a kada je to učinjeno od strane sudskog vještaka, koji svojim nalazom i mišljenjem, zasnovanim isključivo na pravilima struke, treba da „pomogne” sudu, kako bi se pravilno utvrdilo činjenično stanje, a koji nesporno krši pretpostavku nevinosti, nedopustivo je. Zbog navedenog, neophodno je ukazati medijima na obavezu poštovanja pretpostavke nevinosti, i posebno naglasiti da novinar mora poznavati standarde u oblasti u kojoj izvještava.

RAVNOPRAVNOST STRANAKA U POSTUPKU-JEDNAKOST ORUŽJA

Ravnopravnost stranaka u krivičnom postupku je pravo koje je u toku posmatranog perioda uglavnom bilo poštovano od strane suda, koji je uredno upozoravao stranke da na glavnom pretresu mogu predlagati dokaze. Međutim, posmatrački tim je uočio i situacije u kojima se načelo ravnopravnosti stranaka moglo različito tumačiti, ali ne u mjeri koja bi mogla uticati na pravičnost suđenja.

Ukoliko je uskraćena mogućnost jednoj strani da pred sudom iznese svoje stanovište i tvrdnje i da se suprostavi stavovima i tvrdnjama druge strane dolazi do povrede načela kontradiktornosti na neposredan način, a dovedi se u pitanje i procesna ravnopravnost stranaka. Strane u sporu ili optuženi za krivično djelo ne smiju se dovoditi u značajno lošiji položaj u odnosu na suprotnu stranu. Shodno članu 282. ZKP-a tužilac je bio dužan da na pogodan način obavijesti stranke u postupku o ovom saslušanju kako bi iste mogle prisustvovati i postavljati pitanja.

Branioci okrivljenog su insistirali na tome da se i pitanja unose u zapisnik što ima svoju logiku: kako će se u žalbi istaći da je sud dozvolio odgovor na nedozvoljeno pitanje, ako tog pitanja nema na zapisniku (glavni pretres od 19.07.2011).

U predmetu **S.K., Viši sud u Podgorici**⁵⁷, K.br.86/11, vještak balističke struke izjašnjavajući se o vatrenom oružju koje je dostavljeno na vještačenje (4 vatrena oružja i 8 čaura koje su preuzete sa mjesta izvršenja krivičnog djela), nije mogao da se precizno izjasni o udaljenosti sa koje su ispaljeni vatreni hici, njihovoj putanji, te vezi između mjesta ispaljivanja hitaca i mjesta na kojem su pronađene čaure. Sud je zbog toga naložio dopunsko balističko vještačenje, na temelju ukupnih spisa predmeta koji će biti dostavljeni vještaku. Takođe, odlučeno je da se na sledeće ročište za glavni pretres pozovu vještaci grafološke i hemijske struke, kako bi odgovarali na pitanja optužbe i odbrane. Kako vještak

⁵⁷ Krivično djelo: Ubistvo iz čl.143 KZ CG - Krivična djela protiv života i tijela

nije u pisanoj formi pripremio dopunu nalaza i mišljenja, već je istu direktno diktirao na zapisnik, na zahtjev tužioca, glavni pretres je odložen. Zapisnik u ovom slučaju predstavlja dodatni nalaz i mišljenje sudskog vještaka, pa je neophodno da se sa njim stranke u postupku bliže upoznaju kopiranjem zapisnika sa glavnog pretresa i izjašnjenjem na isti.

Odbrana je, u predmetu **D.V. i dr. Viši sud u Podgorici**⁵⁸, K.br.7/10, više puta isticala i sudu dostavila dokaze da je prilikom oduzimanja dokumentacije od strane policije došlo do ozbiljnih propusta, jer ista nije taksativno nabrojana, pa je nepoznato koja je sve dokumentacija postojala. Činjenica je da nije sačinjen spisak predmetne dokumentacije, što je moglo stvoriti mogućnost za zloupotrebu iste. Okrivljena D.V. izjavila je da su tri osobe imale šifru za ulazak u sistem za odobravanje i podizanje novca, a ne samo ona i tražila je od suda da to i provjeri, međutim, sud u vezi sa tim nije odlučivao. Na ovaj način, neprovjeravanjem navoda okrivljene i neizjašnjavaњem suda o istima, stranke u postupku se mogu dovesti u jednak položaj.

U vezi sa prethodnom tačkom, posebno treba ukazati da su prisutni stalni problemi odbrane sa fotokopiranjem spisa. U većini sudova moraju se podnijeti posebne molbe za fotokopiranje spisa predmeta, a onda se mora čekati da se spisi fotokopiraju što je posebno teško (a zahtijeva i izvjesne troškove za stranku) u složenim predmetima gdje postoji veliki broj dokumenata. Ovdje se jednako krši pravo na jednakost oružja, kao i pravo na pristup sudu. Ista je situacija i sa kopiranjem zapisnika, kako iz istrage tako i sa glavnog pretresa. Ako je zakonsko rešenje da samo pravosnažno osuđeno lice snosi troškove postupka, i to u određenom dijelu, nije jasno zbog čega mora plaćati fotokopiranje da bi došlo do zapisnika i drugih pismena koja su od značaja za odbranu. Na ovaj način krši se pravo na jednakost oružja i na efikasnu odbranu, ali i dovodi u pitanje pretpostavka nevinosti. Mišljenja smo da država nema pravo da nekoga stavi pod krivični postupak, da ga smatra nevinim dok se suprotno ne dokaže, a da od njega traži da unaprijed snosi troškove dobijanja onoga na što ima pravo.

PRAVO NA EFIKASNU ODBRANU

Pravo na odbranu sudovi poštuju. Sud ostavlja dovoljno vremena odbrani da se upozna sa sadržinom spisa predmeta.

U određenim situacijama, pojavila se dilema da li branilac ili tužilac, odnosno okrivljeni i oštećeni mogu, nakon postavljenog pitanja, a prije davanja odgovora intervenisati u smislu da se zabrani odgovor. Po našem mišljenju, ovo se može dozvoliti: nije striktno zabranjeno, a ovlašćenje predsjednika vijeća da odluči o dozvoljenosti se ne dovodi u pitanje. Monitoring tim svoje mišljenje temelji na načelu raspravnosti, koje daje mogućnost da u svim fazama postupka svaka krivičnoprocesna stranka ima mogućnost da u odgovarajućim procesnim formama iznosi svoje stavove kako u odnosu na krivični predmet, tako i u odnosu na sva druga pitanja u krivičnom postupku, a posebno u pogledu formalno izraženih stavova suprotne stranke. Dakle, sud ima obavezu da omogući raspravljavanje krivične stvari, na koji način se ostvaruje suštinska svrha krivičnog postupka, da se kroz raspravljavanje o krivičnom predmetu-pretresanje utvrde sve relevantne činjenice, iako konačan zaključak daje sud.

Član 350. ovalšćuje predsjednika sudećeg vijeća da zabrani odgovor na nedozvoljeno pitanje. Kvalitet odbrane je u direktnoj vezi sa poštovanjem prava na pravično suđenje. Na ove okolnosti ukazujemo kako iz razloga prava na pravično suđenje koje podrazumijeva i efektivnu odbranu, tako i iz razloga neprofesionalnog ponašanja učesnika u postupku koje doprinosi i smanjenju ugleda i poštovanja suda. Iz navedenih razloga, odbrana je zatražila od predsjednika vijeća da joj omogući da da prigovor u smislu nedozvoljenog pitanja prije nego što svjedok odgovori na to pitanje, jer se u suprotnom obesmišljava funkcija prigovora pozivajući se na čl.318. st.2 ZKP-a, gdje stranke imaju pravo prigovora u toku izvođenja dokaza. Sud je u obavezi da prihvati i izvede kako dokaze koji terete određeno lice, kao eventualnog počinioca određenog krivičnog djela, tako i one koji idu u korist tog lica, jer načelom materijalne istine sud mora da se rukovodi. Branioci optuženih, kao i sami optuženi koriste pravo da postavljaju pitanja sudskim vještacima i prigo-

⁵⁸ Krivično djelo: Zloupotreba službenog položaja iz čl.416 st.3 KZ CG (Krivična djela protiv službene dužnosti)

varaju njihovim nalazima i mišljenjima. Sud je ostavljao dovoljno vremena za pripremanje odbrane okrivljenih u krivičnom postupku.

Pitanje ocjene dokaza i slobodno sudijsko uvjerenje moraju biti u vezi. Sud je donio rješenje kojim se odbija navedeni predlog odbrane, iz razloga što se radi o dokazu koji je pribavljen suprotno odredbama ZKP, te kao takav ne obavezuje sud. Dakle, sud je izdvojio dio spise, odnosno dokaza predloženih od strane odbrane kao pravno nevaljani dokaze, do kojih se došlo nepoštovanjem predviđene zakonske procedure. Napominjemo da telefonski listinzi ne mogu imati dokaznu snagu bez sadržine i da se na njima ne može bazirati sudska odluka (pogledati Predmet Khan protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 12.maj 2000., dio koji se odnosi na čl.6 EKLJP).

Sudovi moraju izgraditi stav jednakog tretmana optužbe i odbrane i to ne samo kroz primjenu načela kontradiktornosti (odbrana ima pravo da predlaže dokaze, postavlja pitanja i prigovara iskazima), nego i u svim oblicima i radnjama kroz koje pravo na odbranu treba da se ostvari.

U nekoliko predmeta konstatovano je da branioci po službenoj dužnosti dolaze nespremni na suđenja i da se ne odnose prema branjenicima savjesno i sa potrebnom pažnjom. Ovakva ponašanja treba da sankcioniše Advokatska komora, a sudovi treba da je o tome obavijeste.

PRAVO NA NEZAVISAN I NEPRISTRASAN SUD

U principu se može reći da se pravo na nezavisan i nepristrasan sud poštuje, naravno u okviru postojećeg pravnog okvira.

U nekoliko slučajeva, sud se upustio u raspravu sa braniocima, kako bi okrivljenima objasnio zašto donosi određene odluke što samo ukazuje na nesigurnost u vođenju postupka i poznavanju dokazne materije u predmetu. Pretpostavljamo da je to sud učinio u dobroj namjeri, ali su takva ponašanja nedopustiva, tim prije što sudeći sudija može ukinuti pritvor u svakom momentu. Predmeti poput M.Š. i dr. Viši sud u Bijelom Polju ne doprinose afirmaciji načela nezavisnog

i nepristrasnog suda. Izjave predsjednika vijeća su takvog karaktera da dovode u pitanje čitav postupak i to kako sa razloga nepoštovanja pretpostavke nevinosti (čl. 3. ZKP), tako i s aspekta nepristrasnosti odnosno načela istine i pravičnosti (čl. 16. ZKP). Naime, predsjednik vijeća je jasno pokazao da vjeruje da su optuženi krivi i to prije okončanja postupka. Radi se o dvije međusobno povezane izjave, tako da se njegov unaprijed stvoreni stav ne može dovesti u sumnju. Na ovakvu izjavu morali su reagovati i tužilac i branioci i to tako da u najmanju ruku insistiraju da takva izjava uđe u zapisnik. Smatramo da ne treba posebno objašnjavati da su na to bili obavezni Dopuštanja ovakvih ponašanja mogu izazvati ili sumnju u nepristrasnost ili sumnju sigurnost u odnosu na poznavanje normi krivičnog postupka. Primjena pravila o procesnoj disciplini je isključiva nadležnost sudećeg sudije i sudeći sudija je dužan da obezbijedi da se ta disciplina poštuje, makar i po cijenu udalžavanja učesnika u postupku odnosno preduzimanja odgovarajućih mjera.

Sudovi usmeno, a kada je to predviđeno i posebnim rešenjem, sapštavaju i obrazlažu strankama u postupku i njihovim braniocima odluke koje donesu tokom glavnog pretresa, a sve u skladu sa ZKP-om, zapženo je tokom drugog dijela monitoringa. Na odluke sudova nezadovoljna strana koristi pravna sredstva.

Na početku ovog monitoringa postojala je česta praksa ulaska tužilaca i njihovih zamjenika u kancelarije sudija, kada se u njima sudi, a prije poziva suda. Međutim, ovo je uočeno i kada je glavni pretres u sudnici, tužiocima, odnosno njihovi zamjenici prije suđenja ulaze u kancelarije sudija predsjednika vijeća. Ulazak advokata – branilaca u kancelarije sudija, kako predsjednika vijeća, tako i članova vijeća vrlo je rijedak. Sve ovo može uticati na prava okrivljenih, kod kojih se izaziva sumnja u nepristrasnost i nezavisnost suda, jer nakon podizanja optužnice, odnosno nakon njenog stupanja na snagu-potvrde, tužilac je stranka u postupku i mora imati isti tretman kao druga strana. U završnom dijelu monitoringa prethodno opisana praksa bila je rijetka.

I sudije i sudske osoblje moraju izgraditi potpuno profesionalno ponašanje i obavljati

komunikaciju sa strankama samo u skladu sa propisima. Komunikacija suda sa strankama mora se odvijati u skladu sa zakonskom terminologijom i ovlašćenjima suda. Svaka intimizacija i komotno ponašanje mora se izbjegavati. Razlozi za to su očigledni.

PRISTUP SUDU

Kao jedno od načela prava na pravično suđenje, pristup sudu u slovima koji danas postoje u Crnoj Gori, otežan je. Glavni razlog za to jesu finansijski resursi, ali oni iako loši ne smiju uticati na zaštitu ovog konvencijskog prava. Posebno je evidentan nedostatak prostornih kapaciteta u većini sudoca. Tehnička opremljenost je na nešto boljem nivou ali i nju treba unaprijediti.

Loša materijalna situacija zaposlenih u sudskoj administraciji dovela je do štrajka u sudovima krajem prošle i početkom ove godine, ali je rad na predmetima koji su po svojoj prirodi hitni bio obezbijeđen.

Neophodno je otkloniti arhitektonske barijere za lica koja se otežano kreću. U toku ljeta, zgrada Osnovnog suda u Podgorici djelimično je renovirana, obezbijeđena je pristupna rampa za lica koja se otežano kreću, ali to nije dovoljno za konstataciju da je stanje značajno poboljšano.

Konačno, smatramo da infrastrukturni uslovi ne zadovoljavaju potrebe, niti sudova niti stranaka.

PRAVO NA UPOTREBU JEZIKA KOJI SE RAZUMIJE

Sudovi poštuju pravo na upotrebu svog jezika za sve učesnike u krivičnom postupku.

PROCESNA DISCIPLINA

Sud radi održavanja procesne discipline reaguje u skladu sa ZKP-om kada za tim postoji potreba.

Tokom glavnih pretresa sudije su pažljivo vodile računa o procesnoj disciplini stranaka i više puta su upozoravali kako svjedoke i oštećene,

tako i braniocima okrivljenih i okrivljene da ne komuniciraju neposredno, već putem suda, a tužioca, branioca okrivljenog i okrivljene da ne postavljaju sugestivna pitanja.

Glavni pretres više puta je prekidan kako bi oštećeni i svjedoci isključili mobilne telefone. Od strane predsjednika vijeća, javnost koja je pratila glavni pretres – publika, opominjana je zbog vođenja međusobnih razgovora dok je suđenje u toku. Zbog ponašanja stranaka u postupku, odnosno njihovih branilaca, sud je izrekao više opomena, što znači da je vodio računa o procesnoj discipline, a jedno lice iz publike je udaljeno sa glavnog pretresa, nakon što je bilo upozoreno, jer se ni na prethodnom glavnom pretresu isto lice nije ponašalo shodno kodeksu suda.

Posebne napomene

U nizu predmeta u kojima je ukazano na određene povrede ZKP-a, stiče se utisak da se veliki broj njegovih odredaba tumači kao formalnost. U komentarima o tim predmetima ovo nije pomenuto iz razloga što je postupak u toku i što se radilo samo o tvrdnjama odbrane. Isto tako, u određenim predmetima, okrivljeni su istakli da su bili pod pritiskom i prijetnjama policije prilikom davanja svojih iskaza u prethodnom postupku. Ovo takođe nije pomenuto u komentarima predmeta, jer je odlučeno da se ovi navodi provjere. Međutim, bez obzira na to da li su tvrdnje u ovim predmetima tačne, mišljenja smo da postoji uvriježeno shvatanje da je prvi iskaz okrivljenog, posebno ako ga tereti, istinit i da je svako dalje mijenjanje pokušaj izbjegavanja krivične odgovornosti. Naravno da ima i takvih pokušaja, ali to, po našem mišljenju, ne oslobađa sud od obaveze da sve te okolnosti provjeri na najbolji mogući način i da nakon tih provjera sudi o valjanosti pojedinih iskaza. Mora se početi od činjenice da okrivljeni ima pravo da se brani kako hoće, te da razlozi mijenjanja pojedinih tvrdnji mogu biti različiti. Ovdje naravno ne insistiramo na tome da se prihvataju samo iskazi sa glavnog pretresa, ali smatramo da prilikom odlučivanja o tome koji će se iskaz prihvatiti treba razmotriti sve okolnosti, bez predrasuda i donijeti odluku.

U pogledu zastupanja optužnica od strane specijalnih tužilaca napominjemo da se posebno mora pratiti da li specijalni tužioci sa jednakom pažnjom utvrđivanju činjenica koje idu u prilog okrivljenom, kao što to rade u pogledu činjenica koje okrivljenog terete. Članom 44.st.4. ZKP, je ovakva obaveza državnog tužioca propisana kao dužnost, a i nesaglasno sa dvostrukom ulogom državnog tužioca u krivičnom postupku, gdje se on javlja ne samo kao stranka već i kao državni organ zadužen da zastupa društvene interese. U svjetlu nove uloge državnog tužioca u krivičnom postupku, smatramo nedopustivom uočenu praksu konsultovanja između državnih tužilaca i sudija, prije i nakon održanog glavnog pretresa, a po ugledu na sudsku praksu iz uporednog prava, uočenu na primjeru BiH, smatramo da državni tužioci treba da pristupaju glavnom pretresu po izvršenoj prozivci stranaka, što bi doprinijelo afirmaciji prava na ravnopravnost stranaka u krivičnom postupku.

U određenom broju predmeta zapaženo je da državni organi, posebno Uprava policije, ne postupaju po narednjima suda. To se odnosi na kako na nepostupanje po naredbama za privođenje, tako i na odsustvo objašnjenja zbog čega se po naredbi nije postupilo. S obzirom da nema podataka da je urađena adekvatna analiza ovakvog odnosa teško je izvoditi zaključke zbog čega je tako. Moguće je da se radi o nedostatku kadra, moguće je da je broj privođenja koja se traže od strane suda veliki, moguće je da dostavne službe ne rade kako treba, mogući su i finansijski razlozi itd. Ono što hoćemo da naglasimo i što smatramo važnim sa aspekta pozicije suda je sledeće: svaki državni organ, pa i policija, je dužan da postupa po naredbama suda i nema pravo da ocjenjuje i selektira koje naredbe će izvršiti, a koje ne. Ako postoje objektivne okolnosti da se po nekoj naredbi ne postupi, onda o tim okolnostima treba blagovremeno obavijestiti sud. Nepostupanje i neobavješćavanje zajedno ukazuju na nedovoljno poštovanje sudova i njihovih zahtjeva. Dakle, ako sud treba da zavisi od volje državnih organa da li će po nekoj naredbi postupiti ili ne, onda se ne može raditi o nezavisnom sudu. Pored problema sa privođenjima, ukazujemo da tužilaštvo i policija u određenom broju predmeta koji nije preveliki, ali se radi o složenim i kompleksnim

predmetima, ni pored više urgencija suda, nisu blagovremeno dostavili dokaze odbrani (A.M. Viši sud u Podgorici - dokazi pribavljeni putem mjera tajnog nadzora), barem ne u dovoljnom broju primjeraka ili kopija. Sve što ima u sudskom spisu mora biti jednako dostupno strankama.

Kada je u pitanju povjerenje javnosti u rad sudova, valjano funkcionisanje sudova i tužilaštava predstavlja njegov ključni element. Da bi uživao povjerenje javnosti, pravosudni sistem mora biti transparentan. Jedan dio napora na jačanju povjerenja javnosti, pored istraživanja javnog mjenja i kontinuiranih obuka za novinare, može se sastojati i u evaluacija rezultata rada pojedinih kancelarija za odnose sa javnošću koji su trenutno na djelu u nekim sudovima. Osim toga, neophodno je da ove kancelarije obuhvate i tužilaštva, a radi obezbjeđivanja valjane komunikacije između tužilaštava na jednoj strani i javnosti i medija na drugoj. Na taj način, osiguraće se pravovremena informisanost javnosti i prevenirati eventualne zloupotrebe pri izvještavanju medija o sudskim postupcima. Prema mišljenju monitoring tima, sudije i tužioci treba da budu u mogućnosti da odgovaraju na pitanja medija, u mjeri u kojoj to ne dovodi u pitanje njihovu nepristrasnost. Osim toga, neophodno je nastaviti sa praksom objavljivanja odluka sudova, zbog njihove predvidljivosti, a što je u skladu sa praksom Evropskog suda.

Monitoring tim:

Vladan Đuranović, šef tima (za period 01.04-31.09.2011)

Daliborka Knežević, šefica tima (za period od 01.10.2011-31.07.2012)

Marija Vuksanović, članica

Andrej Popović, član

Ovaj Izvještaj je pripremljen uz podršku Evropske unije. Sadržaj ovog Izvještaja je isključivo odgovornost Centra za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) i ni na koji način ne odražava stavove Evropske unije.

Aktivnosti CEDEM-a

Konferencija za novinare

Inicijativa za usvajanje Nacionalnog Akcionog Plana za Romkinje i Egipćanke

Podgorica, 27. jul 2012.

U organizaciji Cetra za romske inicijative (CRINK), ženske RE mreže „PRVA” i Centra za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) juče je u Podgorici održana konferencija za novinare povodom predstavljanja inicijative za usvajanje NAP-a za Romkinje i Egipćanke 2012-2016. Ova aktivnost, koju sprovode CRINK i PRVA, uz tehničku pomoć i podršku CEDEM-a i PGF partnera, dio je projekta »Inicijativa za usvajanje i implementaciju NAP-a za Romkinje i Egipćanke« koji je finansiran od strane Kvinna till Kvinna-e.

Podrška ovoj inicijativi dio je javnog zastupanja koje CEDEM i PGF partneri sprovode u okviru projekta “PGF Crna Gora” uz podršku Fondacije za otvoreno društvo iz Budimpešte, kroz MtM Program.

Inicijativa ima za cilj da okupi predstavnike i predstavnice romske i egipćanske zajednice, državnih institucija, političkih partija, nevladinih i međunarodnih institucija i ukaže na

značaj usvajanja posebnog dokumenta kojim bi se adresirali problemi sa kojima se Romkinje i Egipćanke suočavaju. Predloženi nacrt predstavlja razvojni dokument za implementaciju politike rodne ravnopravnosti, odnosno poboljšanje opštih uslova života i bržeg uključivanja Romkinja i Egipćanki u sve segmente društvene zajednice, uz očuvanje vlastite posebnosti i kulturnih specifičnosti. Plan je zasnovan na međunarodnim i domaćim pravnim izvorima, strategijama i drugim razvojnim dokumentima koji tretiraju problematiku rodne ravnopravnosti.

Saopštenje

Saopštenje povodom raspodjele sredstava od strane Fonda za manjine za 2012. godinu

Podgorica, 03. septembar 2012.

Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) i U.N.O. Libertask pozvali su nadležne institucije da hitno ispitaju navode u vezi sa ovogodišnjom raspodjelom sredstava Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava. CEDEM i U.N.O. Libertask se posebno zalažu za sagledavanje eventualne odgovornosti direktora i članova UO Fonda, polazeći od toga da su u pitanju javni funkcioneri koji učestvuju u očuvanju interesa nacionalnih i etničkih zajednica.

Saopštenje

Saopštenje za javnost povodom Nacrta zakona o socijalnom staranju

Podgorica, 11 septembar 2012.

U proteklih mjesec dana, u organizaciji Ministarstva održivog razvoja i turizma, održano je više javnih i stručnih rasprava povodom izrade Zakona o socijalnom stanovanju, koji ima za cilj da utvrdi mjere za sprovođenje javne stambene politike. Osim toga, ovim zakonom će se prevazići dvodecenijski normativni vakum u ovoj oblasti, koji je izazvan ukidanjem sistema finansiranja društvene stambene izgradnje, a koji je imao posebno teške posljedice po položaj marginalizovanih društvenih grupa.

Saopštenje

Saopštenje povodom ugrožavanja privatnosti i zloupotrebe ličnih podataka u predizbornoj kampanji

Podgorica, 28. septembar 2012.

Građanska alijansa (GA) i Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) apelovali su na pojedince, političke partije, medije i nevladine organizacije da svoje aktivnosti u toku izborne kampanje sprovode u skladu sa propisima i dokumentima koji štite privatnost i lične podatke, a nadležne državne institucije da konačno procesuiraju već uočene slučajeve kršenja ovih propisa. više javnih i stručnih rasprava povodom izrade Zakona o socijalnom stanovanju, koji ima za cilj da utvrdi mjere za sprovođenje javne stambene politike. Osim toga, ovim zakonom će se prevazići dvodecenijski normativni vakum u ovoj oblasti, koji je izazvan ukidanjem sistema finansiranja društvene stambene izgradnje, a koji je imao posebno teške posljedice po položaj marginalizovanih društvenih grupa.

Obuka:

Obuka za mlade kadrove u pravosuđu

Podgorica, 01. oktobar 2012.

Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM), uz podršku njemačke fondacije „Konrad Adenauer“ i Američke ambasade u Podgorici, organizuje obuku za mlade kadrove u pravosuđu od 1 - 3. oktobra, u hotelu „Tara“ u Bečićima.

Ova aktivnost predstavlja dio višegodišnjeg programa koji CEDEM realizuje sa ciljem da pripravnici i stručnim saradnicima u sudovima, tužilaštvu i državnoj upravi, pruži dodatna znanja o primjeni nacionalnog zakonodavstva i standardima Evropske konvencije o ljudskim pravima i na taj način doprinese implementaciji pravne reforme u Crnoj Gori.

Ovogodišnja obuka je okupila predstavnike viših i osnovnih sudova, Apelacionog suda Crne Gore, Vrhovnog državnog tužilaštva Crne Gore, prekršajnih sudova, kao i studente Pravnog fakulteta Univerziteta Crne Gore. U tematskom smislu, obuka je obuhvatila oblasti krivičnog i prekršajnog zakonodavstva, kroz pregled nacionalnog zakonodavstva i evropskih standarda ljudskih prava. Posebna pažnja je bila posvećena praktičnom radu, kroz formu radionica, sa ciljem da polaznici obuke steknu primjenjiva i praktična znanja i vještine.

Radionica:

Doprinos civilnog društva usvajanju evropskih standarda u poglavljima 23 i 24

Bečići, 05. oktobar 2012.

Centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF), iz Ženeve i Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM), organizovali su od 3. do 5. oktobra u Bečićima, regionalnu radionicu "Doprinos civilnog društva u primjeni pravne tekovine Evropske unije u zemljama Zapadnog Balkana, sa fokusom na pregovaračka poglavlja 23 (Pravosuđe i osnovna ljudska prava) i 24 (Pravda, sloboda i bezbjednost)". Radionica je okupila predstavnike nezavisnih istraživačkih organizacija iz zemlje i regiona, kao i

lokalne i međunarodne eksperte u oblastima vezanim za poglavlja 23 i 24. Predavači na radionici su bili: Jan Marinus Viersma, saradnik u institutu Klingendael iz Holandije; Kristijan Ginea, direktor Centra za evropske politike iz Rumunije; Siniša Bjeković, koordinator Centra za ljudska prava iz Podgorice; Filip Gunev, analitičar Centra za demokratske studije iz Bugarske; Marko Gašperlin, pomoćnik direktora Uprave policije Slovenije, i Gordan Bosanac, projekt koordinator Centra za mirovne studije iz Zagreba.

Radionica je imala za cilj da podstakne učešće civilnog društva u procesu pristupnih pregovora i omogući razmjenu dobrih praksi u oblasti istraživanja i javnog zastupanja u poglavljima 23 i 24.

CEDEM će pratiti proces pregovora u poglavljima 23 i 24, posebno u oblastima osnovnih ljudskih prava, reforme pravosuđa i policijske saradnje, sa ciljem da doprinese da proces pregovora bude demokratski i transparentan, ali i da kreatorima javnih politika ponudi konkretna rješenja koja mogu uticati na donošenje odluka u ovim oblastima. U ovom kontekstu, CEDEM poziva nadležne institucije da podrže aktivnu saradnju između svih društvenih aktera sa ciljem efikasnog sprovođenja reformskih procesa i daljeg progressa u evropskim integracijama.

Saopštenje:

Saopštenje o izbornom procesu

Podgorica, 19. oktobar 2012.

Gradanska alijansa i Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) su informisali javnost o svojoj ocjeni nedavno održanih parlamentarnih izbora u Crnoj Gori. Smatramo da su izbori protekli u demokratskoj atmosferi, uz poštovanje fundamentalnih prava i preporuka i standarda OEBS-a i Savjeta Evrope, ali da postoje

oblasti u kojima izbornu praksu treba dodatno unaprijediti sa ciljem izgradnje neophodnog povjerenja u izborni proces. Ovi izbori su takođe pokazali da pojedine političke partije i dalje pokazuju nespремnost da prihvate standarde razvijenih demokratija kada je u pitanju ukupan izborni proces.

Konferencija:

Predstavljanje Finalnog izvještaja o monitoringu suđenja

Podgorica, 22. oktobar 2012.

U organizaciji Centra za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) i AIRE Centra iz Londona, u hotelu "Ramada" u Podgorici, održana je konferencija povodom predstavljanja Finalnog izvještaja o monitoringu krivičnih suđenja. Izvještaj predstavlja ključni rezultat projekta "Monitoring pravosudnog sistema Crne Gore" koji finansira Evropska unija posredstvom Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, a koji ima za cilj da doprinese izgradnji odgovornog, efikasnog i transparentnog pravosuđa u Crnoj Gori koje će biti u stanju da odgovori na potrebe građana. Konferencija je okupila više od 60 predstavnika međunarodne zajednice, Skupštine i Vlade Crne Gore, sudstva i tužilaštva, kao i predstavnike medija i nevladinih organizacija koje se bave demokratizacijom i zaštitom ljudskih prava.

Izvještaj o monitoringu sadrži ključna zapažanja i ocjene monitoring tima CEDEM-a u odnosu na poštovanje prava na pravično suđenje u krivičnim postupcima koji su bili predmet monitoringa u proteklih šesnaest mjeseci, pred sedam sudova u Crnoj Gori. Kontaktovano da sudovi u Crnoj Gori načelno poštuju pravo na pravično suđenje, ali da postoje i određeni slučajevi kršenja ovih prava, primarno prava na suđenje u razumnom roku, prava na efikasnu odbranu i prava na pristup sudu. Zapaženi su i slučajevi izvještavanja medija na način kojim se prejudicira pitanje krivične odgovornosti optuženog i krši pretpostavka njegove nevinosti. U određenom broju predmeta uočena su neopravdana odlaganja glavnog pretresa koja nisu uvijek bila sankcionisana na adekvatan način. U značajnom broju predmeta sa elementima organizovanog kriminala, odbrana je postavila pitanje pravne valjanosti dokaza. U određenim sudovima su uočeni značajni pomaci u unaprjeđenju komunikacije sa opštom javnošću. Ukazano je i na problem neadekvatnih prostornih i materijalno-tehničkih uslova za rad, usled čega je pristup određenim sudovima otežan.

Preporuke CEDEM-a i AIRE Centra se odnose na nastavak normativne i organizacione reforme pravosuđa, intenziviranje obuke sudijskog kadra o primjeni konvencijskih standarda, kao i na unaprjeđenje važećeg zakonodavnog okvira, kroz usvajanje novog Zakona o sudskim vještacima i usvajanje posebnog zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene izvršenjem krivičnog djela. Na konferenciji je ukazano i na neophodnost uspostavljanja širokog dijaloga unutar pravne profesije, ali i dijaloga između pravne profesije i drugih društvenih subjekata, kako bi se obezbijedila puna primjena ustavnog okvira i međunarodnih standarda i osigurao uspješan tok pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji.

CEDEM

Posjetite nas na ...

www.cedem.me

Okrugli sto:

Razmatranje izvještaja: „Ljudska prava u Crnoj Gori 2011/2012”

Podgorica, 23. oktobar 2012.

Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) organizovao je okrugli sto povodom razmatranja izvještaja „Ljudska prava u Crnoj Gori 2011/2012” u hotelu „Crna Gora”. Ovaj okrugli sto predstavlja završnu aktivnost projekta „Aktivni monitoring ljudskih prava u Crnoj Gori” koji je finansiran od strane Evropske unije, posredstvom Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori.

Cilj projekta je da doprinese jačanju kapaciteta organizacija civilnog društva za sprovođenje monitoringa

javnih politika u oblasti ljudskih prava. Izvještaj „Ljudska prava u Crnoj Gori 2011/2012” koji je nastao u saradnji projektnog tima, monitora ljudskih prava i državnih institucija, sadrži rezultate monitoringa stanja ljudskih prava u više oblasti, kao i preporuke koje treba da doprinesu unapređenju stanja ljudskih prava i njegovom usklađivanju sa evropskim standardima ljudskih prava.

Okrugli sto ima je imao za cilj da okupi sve zainteresovane strane i podstakne debatu o ključnim nalazima i preporukama izvještaja, ali i o budućim pravcima pravne reforme, u svjetlu pristupnih pregovora u poglavljima 23 i 24. Pored organizatora i članova monitoring tima, okruglom stolu su prisustvovali predstavnici državnih institucija koje su nadležne za zaštitu i ostvarivanje ljudskih prava, domaći pravni stručnjaci, kao i predstavnici međunarodnih organizacija u Crnoj Gori.

PUBLIKACIJE

Finalni izvještaj o monitoringu suđenja za period 1. april 2011 - 31. jul 2012.

Podgorica, 23. oktobar 2012.

Ovaj izvještaj predstavlja ključni rezultat projekta „Monitoring pravosudnog sistema Crne Gore” koji ima za cilj da podstakne izgradnju odgovornog, efikasnog i transparentnog pravosuđa u Crnoj Gori. Projekat je finansiran od strane Evropske unije, posredstvom Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori.

Polazeći od toga da je funkcija suđenja, kao primjena prava na konkretan slučaj, po prirodi stvari središte koncepta reforme pravosuđa, monitoringom je bilo obuhvaćeno više od stotinu krivičnih postupaka vođenih pred crnogorskim sudovima u proteklih šesnaest mjeseci. Opredijelili smo se upravo za krivično zakonodavstvo, jer njegova primjena ilustruje gotovo sve izazove i ograničenja reformskog procesa i otvararješavanje nekih od ključnih pitanja koja treba da dovedu do ostvarivanja vidljivih rezultata u pravosuđu.

Izvještaj možete preuzeti sa linka: <http://cedem.me/sr/publikacije/viewdownload/13-publikacije/350-izvjetaj-qmonitoring-pravosudnog-sistema-crne-goreq.html>

PUBLIKACIJE

Ljudska prava u Crnoj Gori**Podgorica, 26. jul 2012.**

Publikacija „Ljudska prava u Crnoj Gori” je rezultat projekta “Aktivni monitoring ljudskih prava u Crnoj Gori” koji finansira Evropska unija posredstvom Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, a implementira NVO Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) u partnerstvu sa AIRE Centrom iz Londona.

Projekat je trajao od 1. februara 2011. do 1. avgusta 2012. godine.

Izveštaj možete preuzeti sa linka: <http://cedem.me/sr/aktivnosti/294-publikacija-qljudska-prava-u-crnoj-gorij.html>.

Međunarodne aktivnosti predstavnika CEDEM-a**Nenad Koprivica i Dženita Brčvak, Beograd (Srbija), 19. septembar 2012.**

Predstavnici CEDEM-a, Nenad Koprivica i Dženita Brčvak, održali sastanak sa predstavnicima Norveškog istraživačkog savjeta, a u okviru projekta “Bezbjednosna tranzicija: „Do koje mjere je bezbjednosna zajednica izgrađena na Zapadnom Balkanu?”, koji CEDEM implementira u saradnji sa Norveškim institutom za međunarodne odnose (NUPI) iz Osla i šest organizacija iz regiona.

Dženita Brčvak, Beograd (Srbija), 20 – 22. septembar 2012.

Predstavica CEDEM-a, Dženita Brčvak, učestvovala je na drugom Beogradskom bezbjednosnom forumu. Centralna tema ovogodišnjeg foruma bila je “Suočavanje sa krizom: izazovi za demokratiju i bezbednost”. Cilj Forumu bio je da okupi vodeće strateške mislioce i kreatore politika kako bi zajedno razgovarali o načinima rješavanja različitih bezbjednosnih izazova. Beogradski bezbjednosni forum predstavlja regionalno čvorište za politički dijalog koji ima namjeru da smisleno doprinese razvoju bezbjednosne zajednice na Zapadnom Balkanu kao i doprinose tekućoj evropskoj globalnoj bezbjednosti i spoljnopolitičkim debatama.

Vladan Simonović, Strazbur (Francuska), 06 – 12. oktobar 2012.

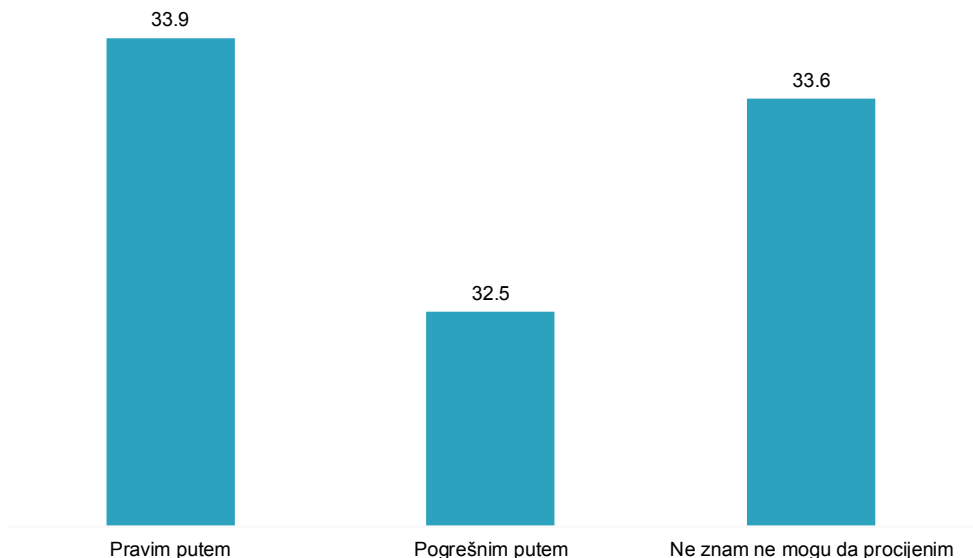
Vladan Simonović, Predsjednik Upravog odbora CEDEM-a, učestvovao je na Svjetskom forumu za demokratiju koji je održan 05 - 11. oktobra 2012 u Strazburu. Tokom trajanja Forumu učesnici su imali priliku da prisustvuju velikom broju panel diskusija na teme koje optečuju aktuelni politički trenutak u svijetu. Delagacija Crne Gore je tokom boravka u Strazbura posjetila i crnogorsku misiju pri Savjetu Evrope, a pružila joj se i prilika da boravi i u Evropskom sudu za ljudska prava, gdje joj je domaćin bio crnogorski sudija u tom visokom sudu, g. Nebojša Vučinić.

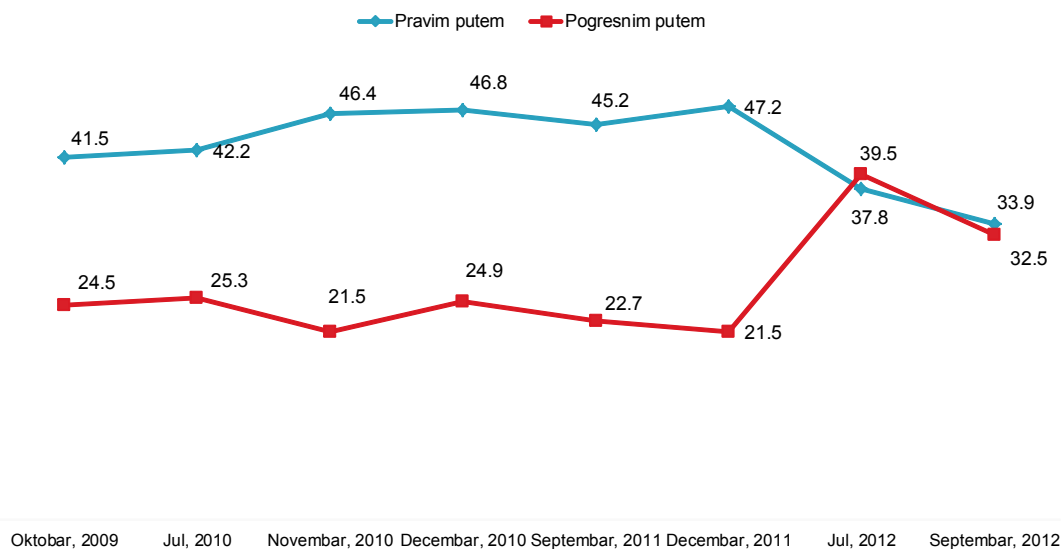
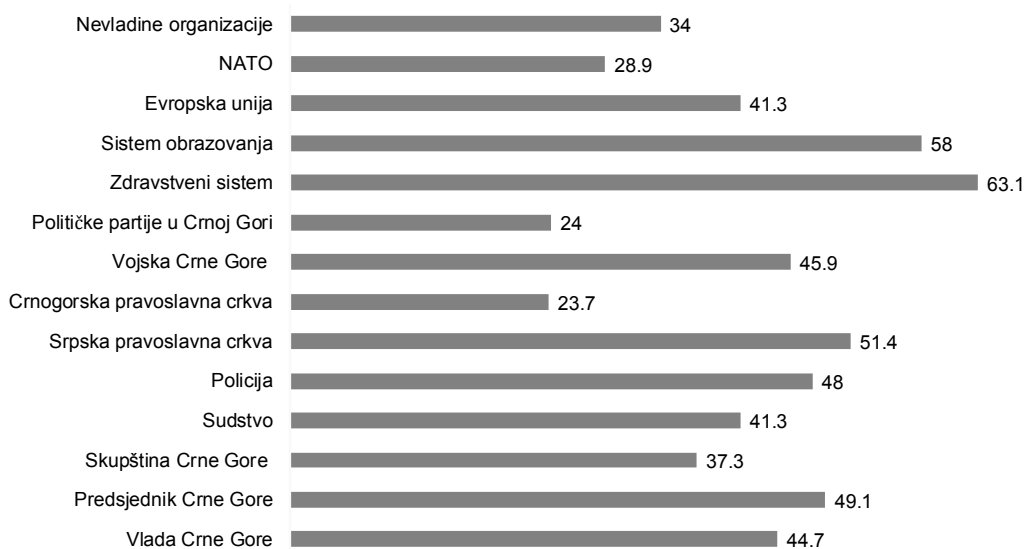
CEDEM - Odjeljenje za empirijska istraživanja**Istraživanje: "Političko javno mnjenje"**

Septembar 2012.

Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) - Odjeljenje za empirijska istraživanja, je sproveo redovno ispitivanje političkog javnog mnjenja u Crnoj Gori.

Glavni cilj istraživanja bio je identifikovanje stavova građana Crne Gore o pojedinim ključnim društveno-političkim pitanjima, uoči zakazanih parlamentarnih izbora, a poseban cilj je kontinuirano praćenje trendova u dužem vremenskom periodu - posredstvom standardizovanih istraživačkih indikatora. Uslijed toga, centralno mjesto u ovim CEDEM-ovim istraživanjima, kao i svih ranijih godina, imaju sljedeći indikatori: pridruživanje EU i NATO, povjerenje građana u državne institucije, Vladu, političke i/ili javne ličnosti, rejting političkih partija, dakle, indikatori koji pripadaju korpusu standardnog mjerenja u domenu političkog javnog mnjenja Crne Gore. Međutim, ovo konkretno israživanje bilo je posebno posvećeno parlamentarnim izborima u Crnoj Gori, koji su održani 14. oktobra 2012.

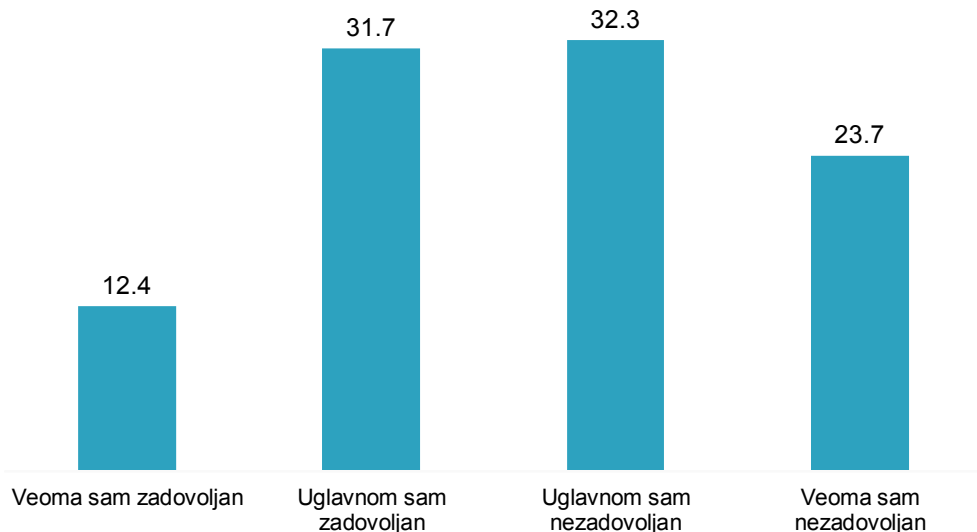
Generalno, da li bi ste rekli da je Crna Gora krenula - %

Crna Gora se kreće: Trend - %*POVJERENJE U INSTITUCIJE - Sum uglavnom i veliko povjerenje %*

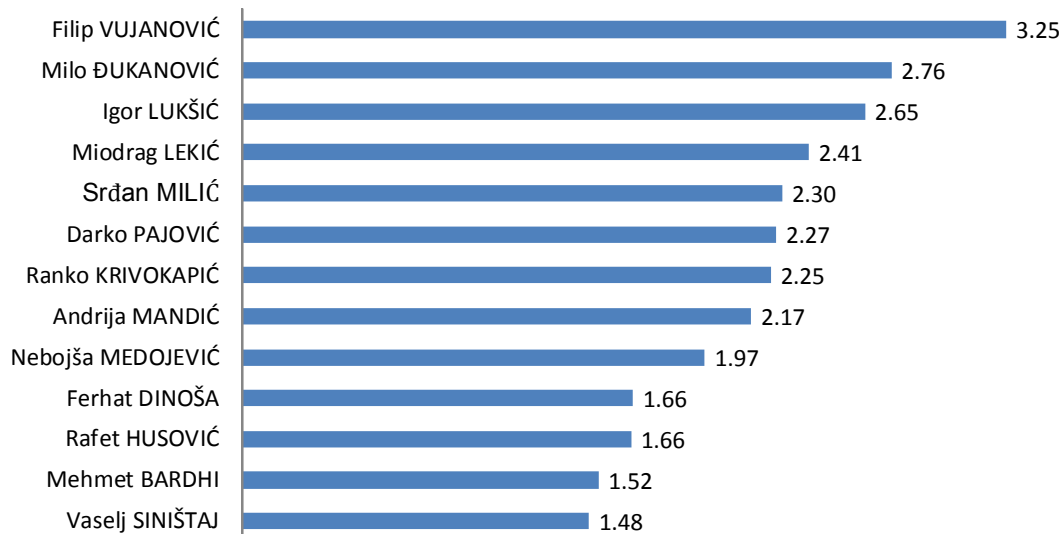
POVJERENJE U INSTITUCIJE - Trend

	Novembar '10	Septembar '11	Decembar, 2011	Jul, 2012	Septembar, 2012
Vlada Crne Gore	55,2	49,9	52,1	46,7	44,7
Predsjednik Crne Gore	59,2	56,3	62,2	48,6	49,1
Skupština Crne Gore	48	44,1	43	36,7	37,3
Sudstvo	45,5	47,1	44,8	41,8	41,3
Policija	52,7	47,7	47,3	46,3	48
Srpska pravoslavna crkva	52,6	48,9	52,7	55	51,4
Crnogorska pravoslavna crkva	31,2	28,1	30,2	27,6	23,7
Vojska Crne Gore	55,4	44,9	46,8	42,4	45,9
Političke partije u Crnoj Gori	31,3	30	33,5	32,1	24
Zdravstveni sistem	64,6	57,8	64,7	60	63,1
Sistem obrazovanja	66,8	59,7	63,2	59,4	58
Evropska unija	59,5	49,9	53,1	49,5	41,3
NATO	35,8	30,1	33,1	33,3	28,9
Nevladine organizacije	50,5	50,2	46,7	43,4	34

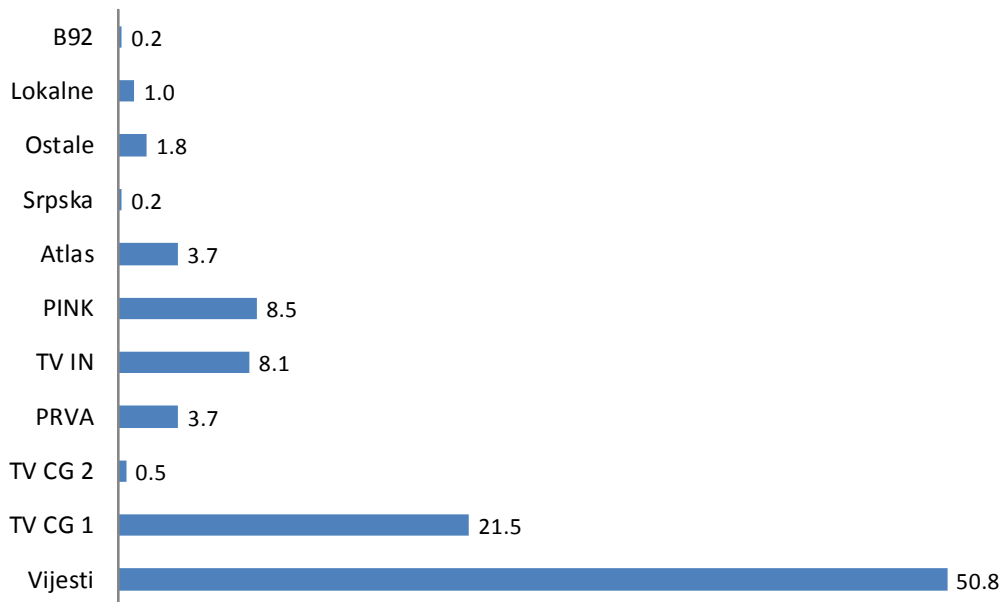
Da li ste zadovoljni dosadašnjim učinkom Vlade Igora Lukšića? - %

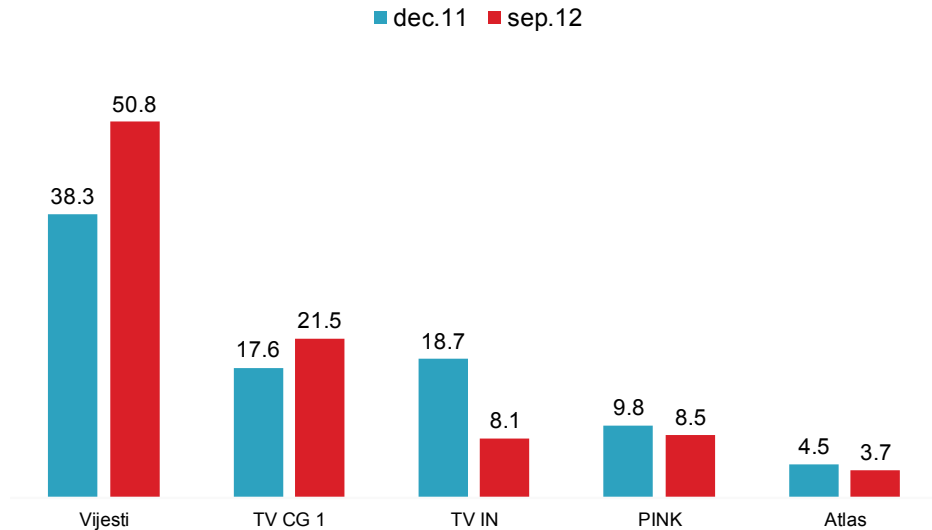
POPULARNOST POLITIČARA

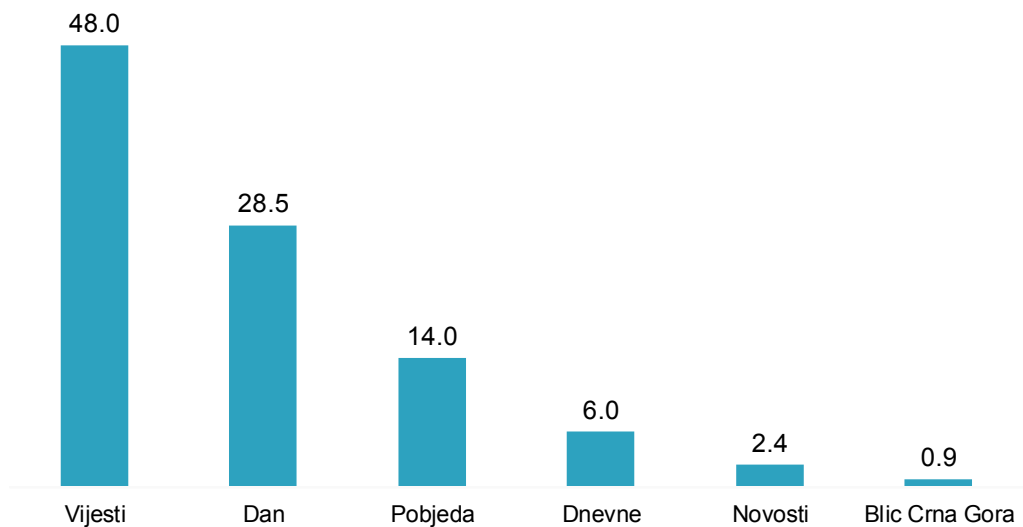
POVJERENJE U TELEVIZIJU - %

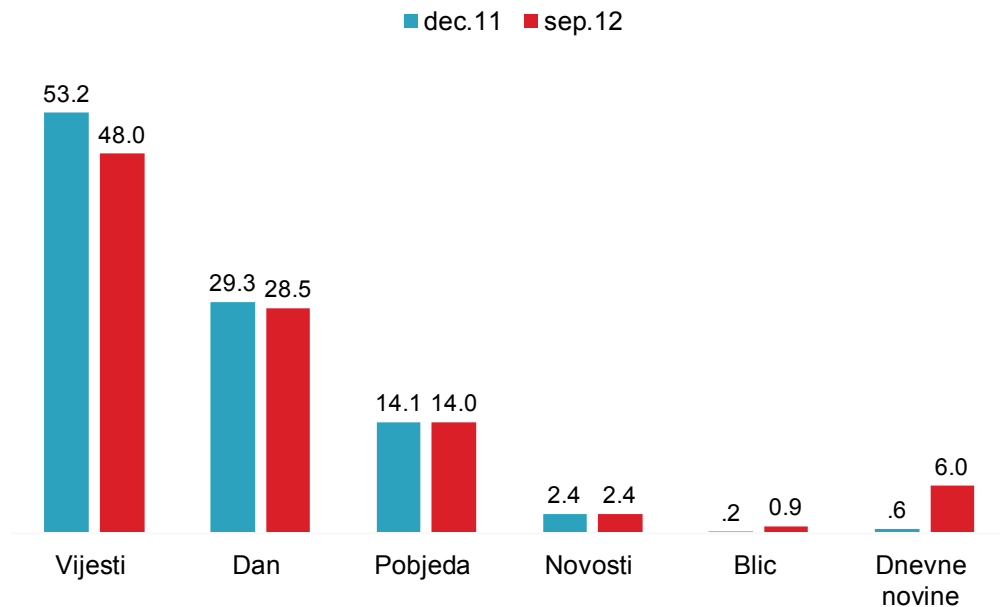
POVJERENJE U TV - TREND

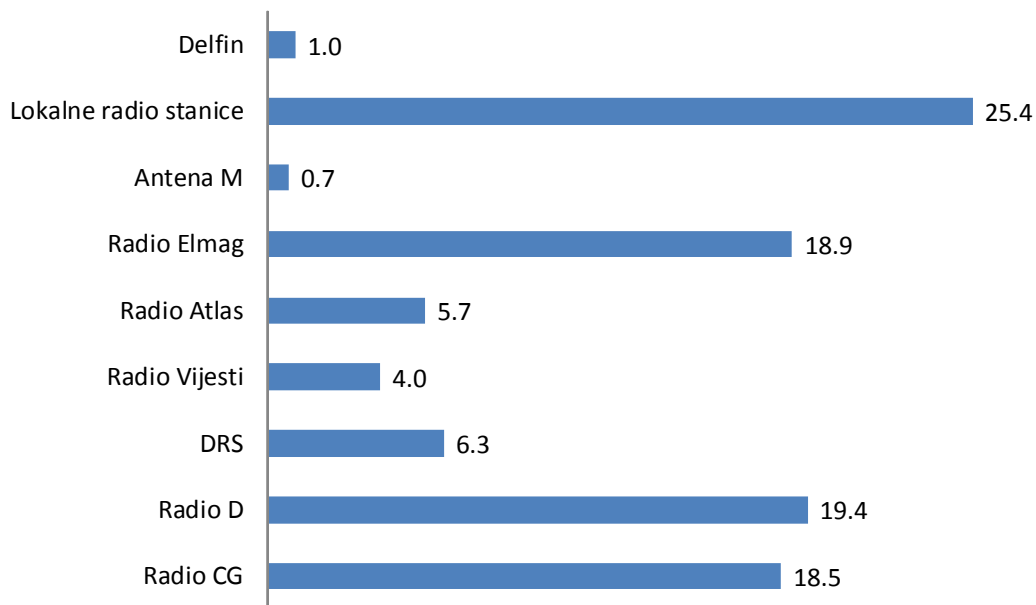
POVJERENJE: DNEVNE NOVINE - %

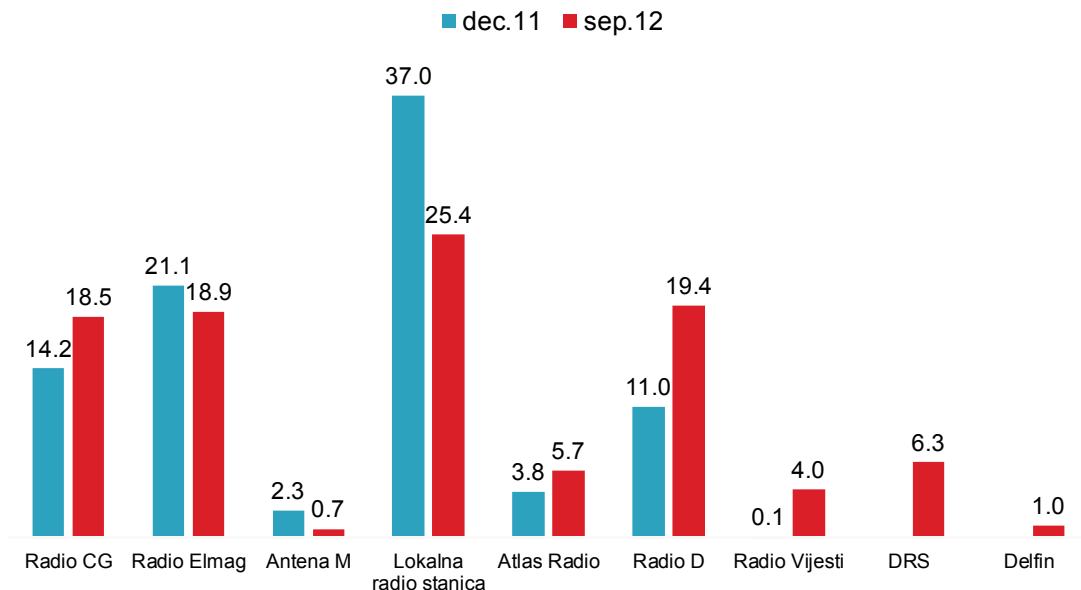
DNEVNE NOVINE: TREND - %

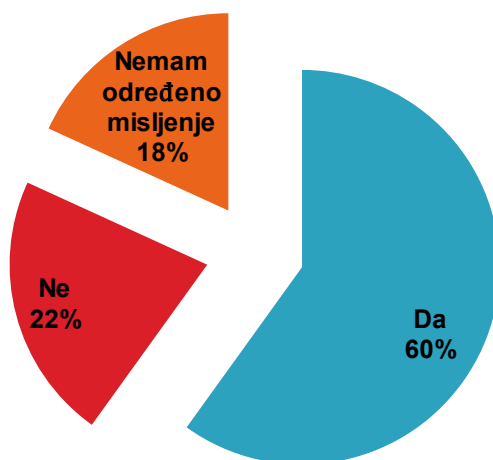
POVJERENJE: RADIO - %

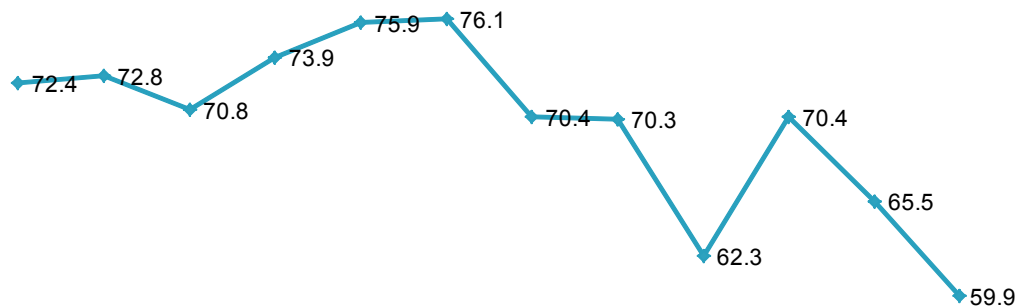
RADIO - TREND %

Da li po Vašem mišljenju Crna Gora treba da bude članica Evropske Unije? - %

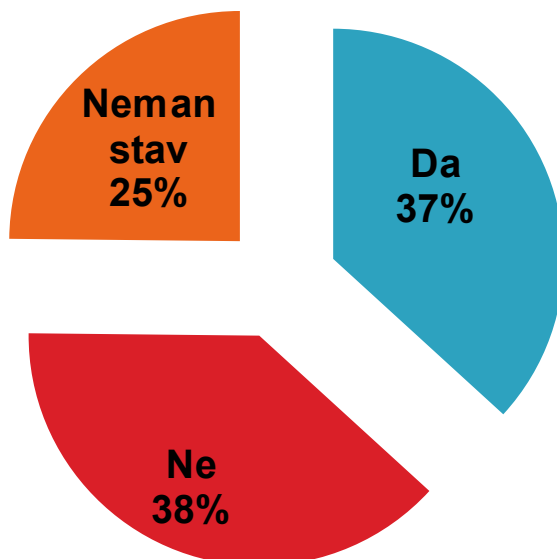

PODRŠKA EU: TREND %

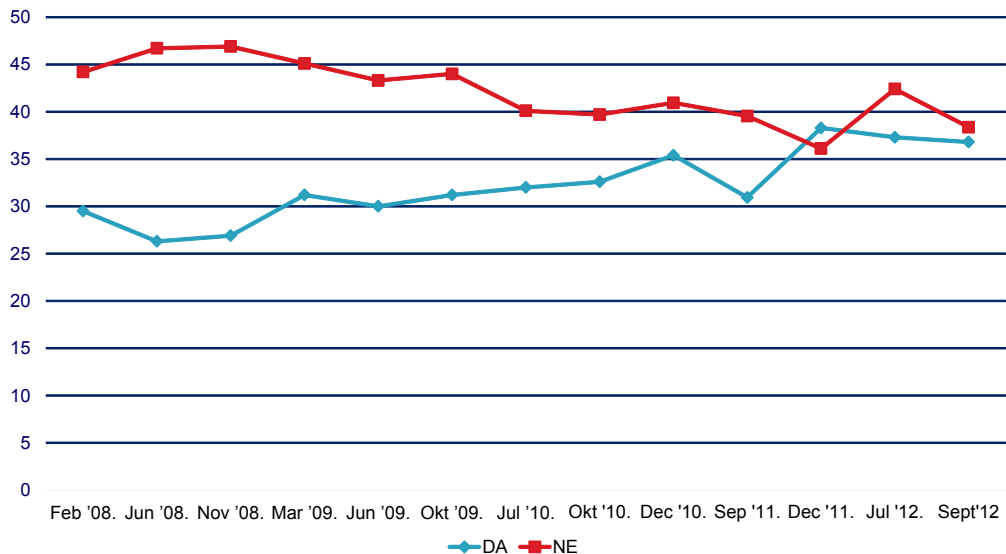

Okt '07. Feb '08. Jun '08. Nov '08. Mar '09. Okt '09. Okt '10. Dec '10. Sep '11. Dec '11. Jul '12. Sep '12.

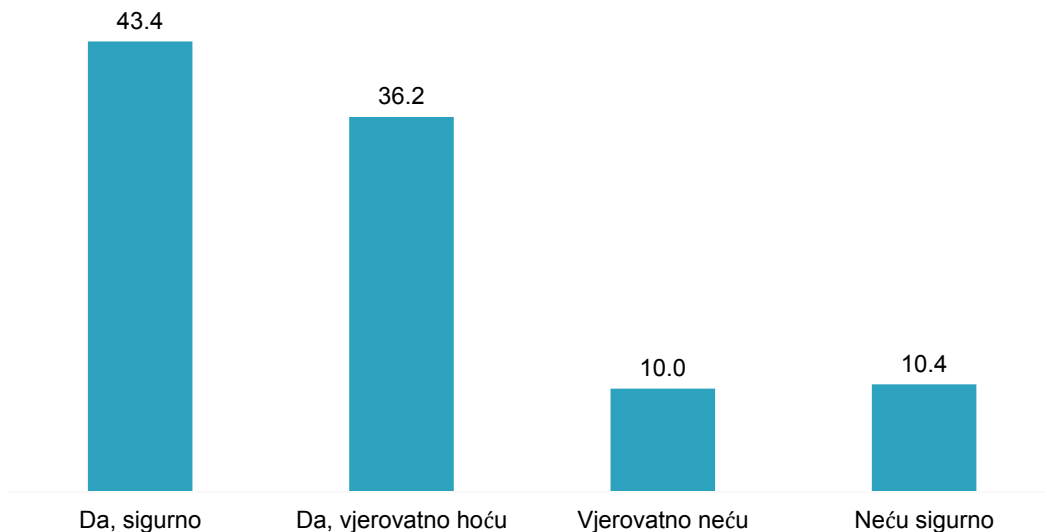
Ukoliko bi ste sutra glasali o članstvu Crne Gore u NATO Vaš odgovor bi bio

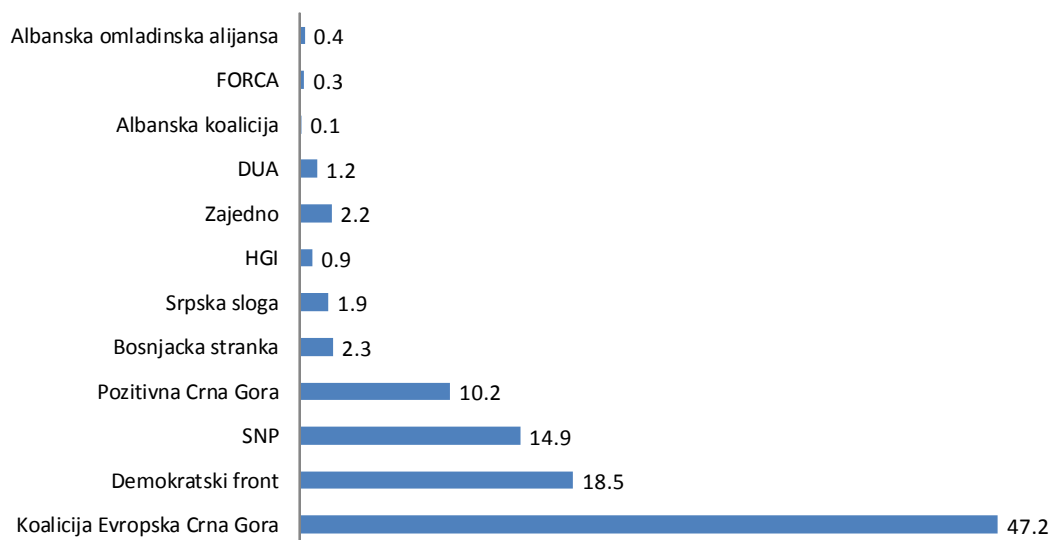
TREND: DA na referendumu ZA i PROTIV NATO - %

**14. OKTOBRA U CRNOJ GORI SE ODRŽAVAJU PARLAMENTARNI IZBORI.
DA LI ĆETE GLASATI NA TIM IZBORIMA? %**

REJTING POLITIČKIH PARTIJA/LISTA % OPREDIJELJENIH GLASAOČA

* Od 1022 ispitanika nijedan nije zaokružio listu Srpski nacionalni savez

REJTING POLITIČKIH PARTIJA SA INTERVALOM POVJERENJA OD 95%

	OD %	DO %
Koalicija Evropska Crna Gora	44,1	50,2
Demokratski front	16,1	20,9
SNP	12,7	17,1
Pozitivna Crna Gora	8,3	12,0

Kompletni rezultati istraživanja mogu se
pogledati na CEDEM-ovom sajtu:
www.cedem.me